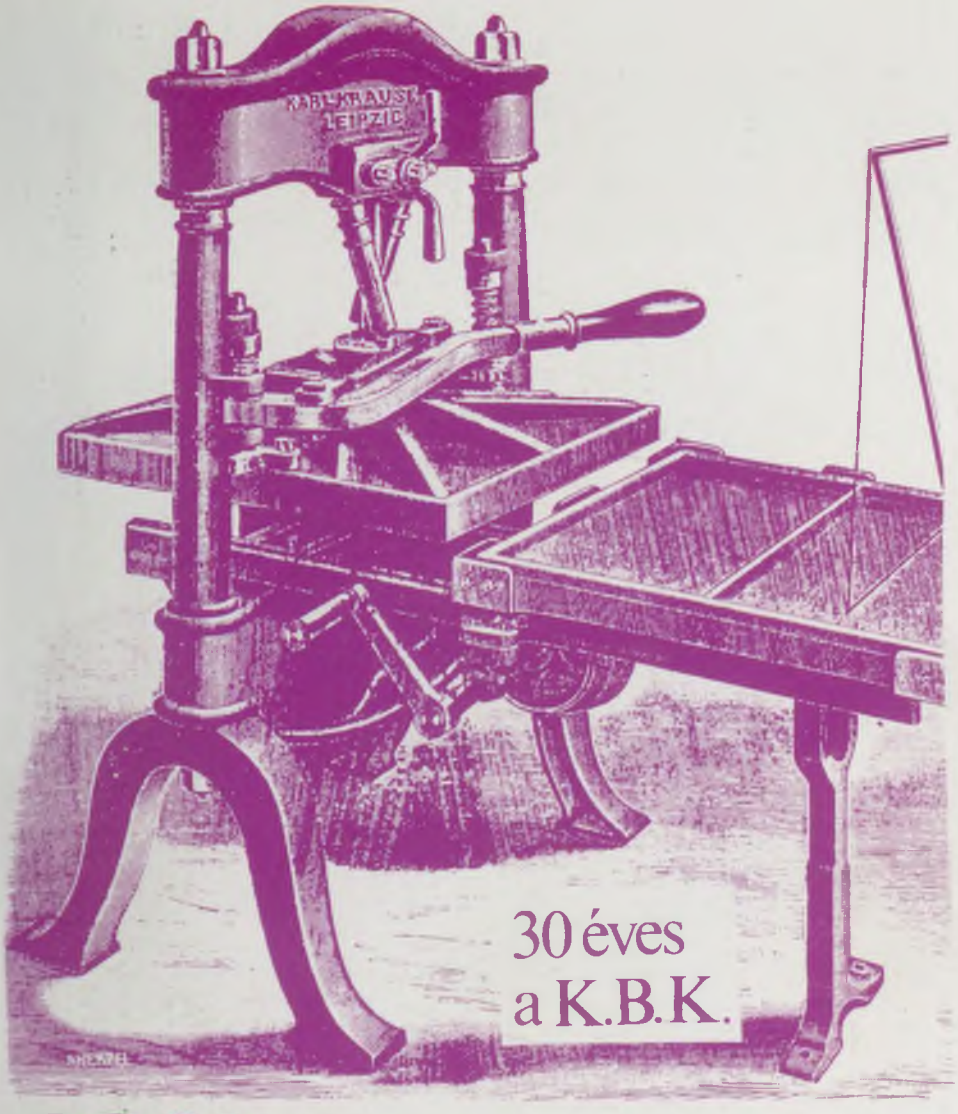

30 éves
a K.B.K.

'89/1-2

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESÍTŐJE

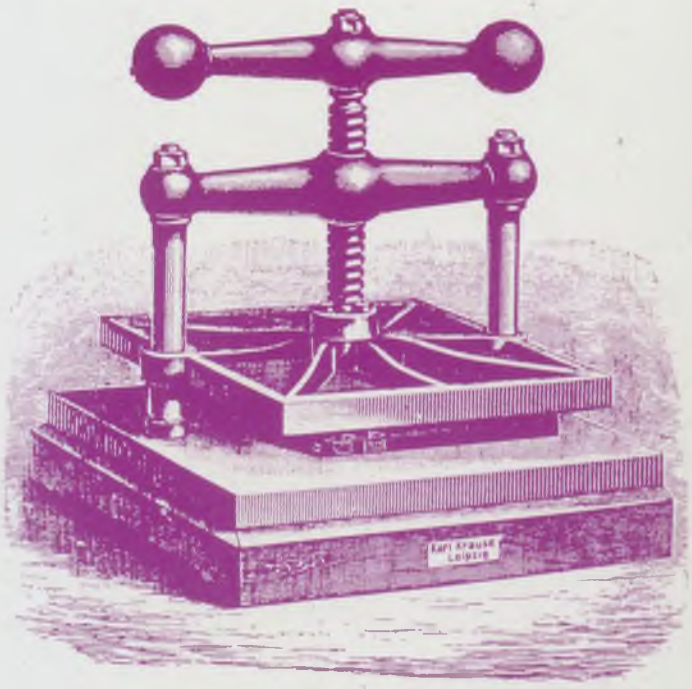

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESITÖJE XVIII. ÉVF. 1-2 SZÁM

SZERKESZTŐ: DR. ARATÓ ANTAL, A KIADÁSÉRT FELEL: DR. VIDA KLÁRA K.B.K. TITKÁR

TARTALOM

dr. Vida Klára: Harmincéves a Kisgrafika Barátok Köre
Arató Antal: Búcsú Tóthpál Istvántól
Arató Antal: Bedő Sándor kisgrafikái

KIÁLLÍTÁSOK

A. A.: Kazinczy Gábor kiállítása
Arató Antal: German Ratner és Henno Arrak ex librisei

AZ EX LIBRIS KÜLFÖLDI MŰVÉSZEI

Gerd Fiedler: Maret Olvet, az észt szobrászat népszerűsítője. (Ford. dr. Lenkey István.)

MŰHELY

Dr. Horváth Hilda: A XX. sz. elején készült magyar ex librisek tematikai csoportosításának lehetőségei. 5. Tájábrázolásáok és tájképek. 6. Állatok és keveréklények
Dr. Soós Imre: Az ország legnagyobb exlibris-gyűjteményéről az Iparművészeti Múzeum Évkönyveiben

HÍREK

KÖNYVESPOLC

Concorso Internationale Exlibristico „Gabriele d'Annunzio". (Ism. dr. Soós Imre.)
Evtim Tomov: Ex libris. (Ism. Király Zoltán.)

LAPSZEMLE

Szekeszti: Dr. Soós Imre

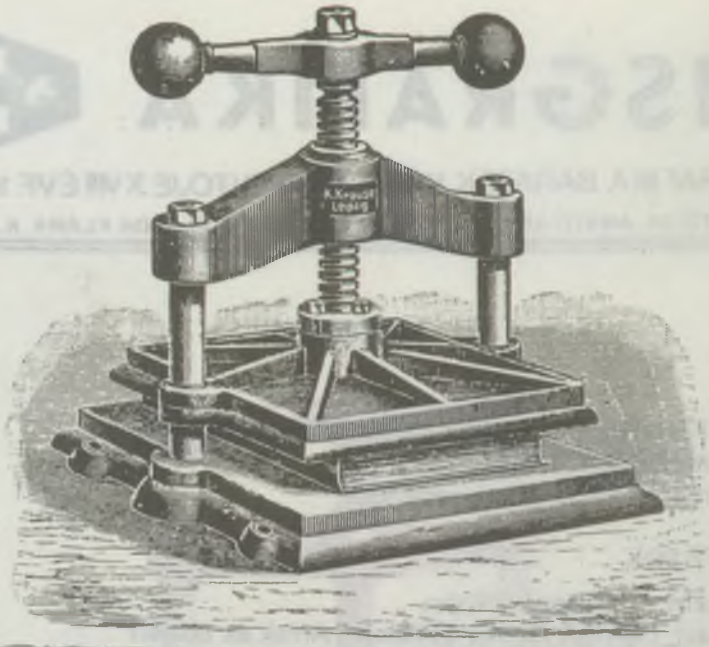

30 ÉVES A KBK

ÖSSZEGEZÉS A KÖZELMÚLTRÓL ÉS JAVASLAT A JÖVŐRE

A korábbi — 10, 20 és 25 éves — évfordulókon a Kisgrafika Barátok Köre teljes krónikájával és eredményeivel köszöntöttük az olvasót. Ebben a jubileumi beszámolóban rendhagyó módon, az utóbbi öt esztendő veszteségeinek és eredményeinek rövid összegezésén túl, a jövőnek — a KBK jövőjének — szentelnék néhány gondolatot.

Nagy veszteségeink *Stettner Bélának* a jubileumi évben bekövetkezett halálával kezdődtek. Ő, mint a kör egyik alapítója és 25 éven át művészeti vezetője, meghatározó egyénisége volt a KBK-nak. Két évvel ezután meghalt *dr. Semsey Andor,* aki lexikonja, krónikása és mindenese volt a körnek, kevés hozzá hasonló lelkes tagot tatlálhatunk. Az elmúlt esztendőben vettünk búcsút *Galambos Ferenctől* aki évtizedekig szerkesztette a Kisgrafika Értesítőt és *Réthy Istvántól,* aki tulajdonképpen kezdeményezője volt a KBK megalakításának, majd két évtizeden át a titkára. Mindannyian megszállottként szervezték, vezették a kisgrafika barátait, az ő érdemük a KBK-nak, kiadványainak Európában is elismert színvonala. Ezen a jubileumon tisztelettel emlékezünk meg eleink tevékenységéről azzal az ígérettel,

hogy a KBK jövőjéért felelőséget érezve, fennmaradásáért minden lehetőt megteszünk. Emlékezzünk még az itt fel nem sorolható gyűjtőkről és művészekről, akiket a haláluk szakított el körünktől. Ők is mindannyian részesei voltak a KBK történetének.

A veszteségeket pótolni kell, a feladatok nem várnak. A korábbi szerkesztőváltás után 1984-ben a művészeti vezetésre *König Róbert* grafikusművész kapott megbízást a Képzőművészek Szakszervezetétől. A jubileum utáni feladatok Stettner Béla emlékmappájának előkészítésével kezdődtek, ami végül 1985 évben jelent meg. A pécsi csoport 1985-ben – többek között – erdélyben élő művészek munkáiból rendezett kiállítást. Júniusban a FÉSZEK-ben rendeztük meg halála évfordulójára Stettner Béla emlékkiállítását. Abban az esztendőben Ajka adott otthont a XI. országos találkozónak és kiállításnak. A tihanyi Biennálén kiállítottuk a Stettner emlékmappához beküldött műveket.

Az 1986. év programjai közül kiemelkedik az Országos Széchényi Könyvtárral közösen rendezett Semsey Andor emlékkiállítás, melyben bemutatásra került munkássága és gyűjteményének egy része. Ebben az esztendőben a hollandiai Utrechtben rendezték meg a XXI. Nemzetközi Exlibris Kongresszust népes magyar részvétellel, ezt azonban mi nem sorolhatjuk az eredmények sorába.

M. Makkai Piroska grafikáinak bemutatásával kezdődtek a kiállítások 1987-ben a Marczibányi téri Művelődési Házban. Júniusban bemutattuk Petry Béla amerikában élő művész kiállítását 85. születésnapjára az Erzsébetvárosi Kisgalériával közösen. A Tihanyi Biennáléval egy időben tartottuk a XII. országos találkozót a Képzőművészeti Főiskola tihanyi művésztelepén. Erre a találkozóra jelent meg Kőnig Róbert angliai témájú mappája, ezt illetményként kapták a tagok. Augusztusban a pécsi csoport ünnepelte megalakulásának 25. évfordulóját találkozóval, kiállítással.

Az 1988. évet Diskay Lenke-emlékkiállítással nyitottuk a FÉSZEK-ben. Júniusban volt Fery Antal elnök 80 éves, születésnapját kiállítással, mappája megjelentetésével és ünnepséggel köszöntöttük. A XIII. országos találkozót Szeged rendezte kiállítással, díjakkal. A KBK díját Vertel József grafikusművésznek ítélte a zsűri.

A hagyományosnak nevezhető Mikulás-esteket minden évben megtartottuk, hol igen magas, hol kevesebb résztvevővel. Ajka, Pécs és Szeged havonkénti összejöveteleit programmal gazdagítja, előadások, kamarakiállítások stb. mellett. A budapesti összejöveteleket havonta, szerdán a FÉSZEK-ben tartjuk rendszeresen, hol programmal, hol anélkül, lehetőséget adva a cserére ami sajnos lassan egy-két tagnak fontos csupán.

Az idei esztendő a jubileumi előkészületek jegyében kezdődött és azzal folytatódik. Jubileumi mappát adunk ki a KBK 30 éve alatt volt, élő és

meghalt művész tagok munkáiból. Megrendezzük a XIV. országos, egyben Jubileumi Találkozót júniusban a FÉSZEK helyiségeiben.
A Tihanyi Biennálé a korábbi tapasztalatok szerint az ex librist, mint pályaművet alig értékelte, így nem volt lehetőség annak felmérésére, hogy vannek-e még – az általunk ismert pár művészen kívül – akik ex librist is készítenek. A vezetőség úgy határozott 1987-ben, hogy díjat alapít a legjobb ex libris díjazására, melyet kétévenként a biennálén ad ki. Az első alkalom már eredményt hozott. A zsűri a KBK díját megosztva Vén Zoltánnak és egy fiatal főiskolásnak, Pásztor Csabának ítélte oda. Ez idén a vezetőség a díjat Stetter Béláról nevezte el és az ő arcmásával díszített plakettet először ebben az évben, halálának 5. évfordulója alkalmából adjuk át. A plakett elkészítése Csúcs Ferenc szobrászművész felajánlása.

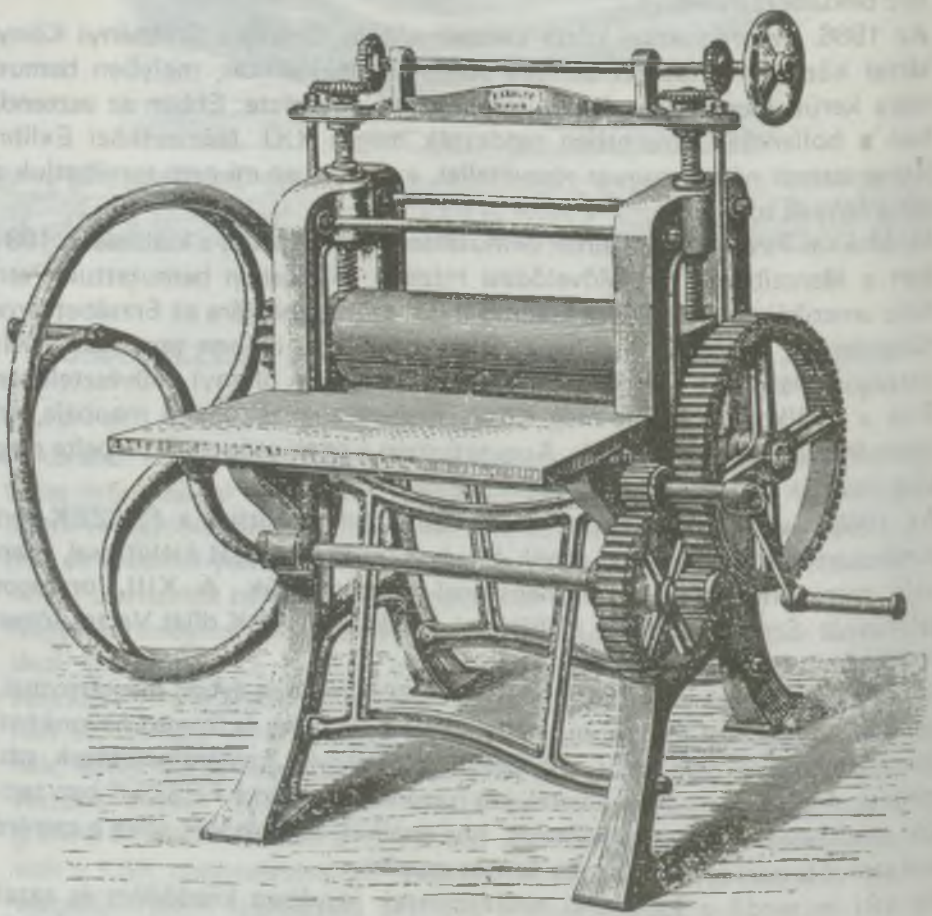

A jubileumi találkozó megszervezésének — elsősorban anyagi — gondjai, továbbá a társadalmi változások, a szakszervezetek helyzete, az anyagi források leépülése mind arra figyelmeztetnek, hogy az újabb körülmények, lehetőségek, vagy inkább lehetetlenségek között meg kell találni a módját a KBK fennmaradásának, ami nem lesz kis feladat.

Már az elmúlt évek tapasztalatai arra intettek, hogy a kulturális tevékenységet a vezetés — a költségvetés hiányára hivatkozva — leértékelte. Leértékelte azonban az oktatást is és amíg az elsőrendű kérdést nem tudják megoldani, addig a mi másodrendűnek ítélt kulturális tevékenységünk aligha számíthat megfelelő támogatásra. Mire számíthatunk tehát a jövőben? Kevésre, talán semmire.

Az a támogatás, amit eddig kaptunk, két évtized óta változatlan. Az elmúlt évek pénzromlása, áremelkedése ellenére sem tudtuk elérni emelését. Mostanában az is előfordul, hogy nem kapjuk meg, csak a következő években, de előfordulhat, hogy sohasem. Támogatás nélkül, vagyis csak a tagdíjakból kizárólag a KISGRAFIKA két számának esetleges megjelentetése volna lehetséges, de már a postaköltségre nem jutna. A Képzőművészek Szakszervezete a megalakulásától kezdve kezelte a KBK pénzügyeit, könyvelését stb., ami egy szoros pénzügyi fegyelem keretében nem kevés munkát jelent.

A szakszervezetek, mint bármely más társadalmi szervezet, a változások, átalakulások idejét élik, saját anyagi jövőjüket is a bizonytalanság, de legalábbis anyagi helyzetük romlása fenyegeti. Nem vehetjük zokon, ha a jövőre nézve nem tudja a Képzőművészek Szakszervezete garantálni, hogy ezidáig nyújtott segítségét biztosítani tudja. A támogatások bizonytalanságával együtt, ez akár a KBK megszűnéséhez is vezethet, mert a szakszervezet keretében nem folyamodhatunk a költségvetéshez támogatásért, ahogyan ezt az önálló egyesületek tehetik. Nem akarom ezzel azt a tévhitet kelteni, hogy a költségvetés képes lesz mindazok támogatására, akik ezt igényelnék, mert a költségvetés sem tudja hiányait pótolni.

A fentiekkel annak sürgősségét kívánom aláhúzni, ami a KBK jövőjéről, fennmaradásáról, vagy megszűnéséről hozandó felelős döntést indokolja. Ez a téma évek óta húzódik, elodázva a vezetőség újraválasztását is, de a várt javulás helyett sajnos kilátásaink romlása sürgeti az egységes állásfoglalást. Túl sok választás nem kínálkozik, mert ma nemigen akad olyan mecénás, aki egy kultúrtevékenységet befogadjon, légyen az bármilyen kisigényű, tehát az önállósodás irányában kell keresnünk a kiutat. Az önállóságot az egyesületté alakulás biztosítja, jogilag és gazdaságilag egyaránt. Míg ma a kiadványainkat — a KISGRAFIKA értesítőt — csak tagjaink között terjeszthetjük, mint egyesület akár előfizetéssel, akár árusítással kiléphetünk a nyilvános terjesztésbe. Vállalkozhatunk művészek mappáinak megjelentetésére, az ebből szerzett hasznot adózás nélkül fordíthatjuk a KBK tevékenységére. Ha sikerül egy helyiséget szereznünk, ahol kiállításokat lehet rendezni, ennek jövedelmét ugyancsak a működésre fordíthatjuk. Nem kívánok

általatni senkit azzal, hogy ettől majd dőlni fog a pénz, de a tagság egységes akaratával átmenthetjük a KBK-t egy későbbi – talán anyagiakban is jobb – időszakra.

A tagság egységes akaratán én nem csupán a szavazást értem, hanem azokban a tevékenységekben való közreműködést – kinek-kinek ideje és tehetsége szerint – amelyeket fentebb felsoroltam. Ebben a munkában nem elegendő 5–10 ember állandó és kizárólagos részvétele a többség elismerése vagy kritikája mellett, ebben a munkában minden művészetet szerető, és a saját gyűjteményének gyarapításán felül a KBK szellemi és gazdasági erejének gyarapítására is kész tagságra van szükség, művészekre és gyűjtőkre egyaránt, mert a cél közös. A megoldás érdekében a vezetőség nagy feladatokat vállal, de a tagok segítsége, a cél támogatása nélkül nem tudja a KBK helyzetét megoldani.

Ne tekintsenek ünneprontónak, hogy a jubileumi megemlékezést felhasználtam a jövőnkről való gondolkodás elindítására. Remélem, hogy minden tagja a körnek, aki ragaszkodik a KBK-hoz és nem közömbös számára a gyűjtés jövője, taggyűlésünkön elképzeléseivel, javaslataival segít kialakítani mindannyiunk számára egy jövő feladatot. Ennek reményében kívánom e jubileum alkalmával mindannyiunknak, legyen eredményes a Kisgrafika Barátok Körének elkövetkező harminc éve.

dr. Vida Klára

BÚCSÚ TÓTHPÁL ISTVÁNTÓL

Nem igazán szerette, ha – korára való tekintettel – a fiatalabbak „Pista bácsi"-nak szólítják, s az az igazság, hogy ez a megszólítás nem is illett hozzá: fiatalos megjelenése, egészséges türelmetlensége feledtette életkorát a külső szemlélő számára is. Ezért ért váratlanul bennünket a megdöbbentő hír: Tóthpál István gyűjtőtársunk életének 75. évében, 1989. febr. 2-án elhunyt. Személyében nemcsak egy sokoldalú gyűjtő távozott körünkből,

hanem egy, a művészetek megbecsüléért, népszerűsítéséért mindig tennivágyó, áldozatkész barát is. Sohasem feledte erdélyi származását (ezt hangsúlyozta olykor az ex librisein megjelnő „brassói" előnévvel is), nem csodálhatjuk hát, hogy különös szeretettel fordult a romániai magyar grafikusművészek, gyűjtők felé. A lakása mindig nyitva állt előttük, ám ő is szívesen felkerekedett egy-egy látogatásra, mint az elmúlt évben Bálint Ferenc nagybányai kiállításának a megtekintésére.

Sok mindent gyűjtött: régi fegyvereket festményeket, érmeket, nyomatokat, de az elmúlt években talán a kisgrafikagyűjtés során adódó levelezés és baráti kacsolatok ápolása (vagy újak teremtése) jelentette számára a legnagyobb örömet. És az, hogy — a nagyközönség körében is népszerűsítve a kisgrafikát — több kiállításon bemutathatta gyűjteményét, köztük a kedvenc költőjét, Petőfi Sándort idéző ex libriseit. Ezeknek a tárlatoknak őrzik az emlékét a saját kiadásában megjelentetett kiadványai is, mint a keszthelyi Festetics-kastélyban kisgrafikáiból rendezett reprezentatív bemutató katalógusa. Kézbevéve ezeket a kiadványokat és a KBK rendezvényeiről önként vállalt feladatként készített fényképek sokaságát, egyetlen vigaszunk lehet: Tóthpál István nyugdíjas korában is teljes életet élt. A gyűjtéssel járó állandó elfoglaltság — mint az erre lehetőséget teremtő harmonikus családi kör —, amellett, hogy saját magának is örömet szerzett, elsősorban arra irányult, hogy mások is részesüljenek ebből a személyes örömből, élményből.

A kisgrafikabarátok népes tábora nevében fájdalommal búcsúzunk Tóthpál Istvántól. Végső búcsúszóként álljanak itt Bartis Ferenc Erdélyből áttelepült költő sorai:

„Exlibrist, festményt, fegyvert
gyűjtöttél eddig
Ezután csillagokat gyűjtesz
Pista barátom
Nem koporsóban, hanem bölcsőben
visznek égbe,
a Te hű székely és csángó testvéreid..."

Arató Antal

BEDŐ SÁNDOR KISGRAFIKÁI

A kisgrafika kedvelői különös várakozással készülődnek a karácsonyi és szilveszteri ünnepekre. Ilyenkor fellendül a csereforgalom s olykor rég elveszettnek hitt barátok jelentkeznek a jókívánságaikat tolmácsoló lapokkal. Így volt ez az elmúlt esztendő tájékán is, ám számomra a legkellemesebb meglepetés az volt, hogy megismerkedhettem Bedő Sándor kisgrafikáival. Elsőként erre az esztendőre készített, kifejezésmódjukban változatos, a grafika eszközeivel ötletes poénokat teremtő, szókimondó vagy éppen egyetlen fekete folt drámai hangvételű megfogalmazásával tűnődésre késztető újévi lapjai adtak hírt róla. Rövidesen kiderült, hogy már több mint 60 ex librist és alkalmi kisgrafikát alkotott.

Ezek természetesen elválaszthatatlanok grafikusi pályafutásától, amit annál is inkább érdemes számba vennünk, mert az 1847-ben született Bedő Sándor Pécsett szerzett magyar-rajz szakos tanári diplomát s művészeti, alkotói fejlődését folyamatos önműveléssel valósította meg a pedagógusi (és szaktanácsadói, és iskolai galériaszervezői) munkája mellett. Ha mindezt — s különösen az utóbbiakat mérlegeljük — nem kevés eredményről adhatunk számot. 1977-ben tagja lesz a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának, s grafikáit elsőként 1978-ban a stúdió jubileumi kiállításán mutatják be a Nemzeti Galériában. Művei ettől kezdve minden évben több kiállításon is szerepelnek, első önálló tárlata 1979-ben Nagykanizsán volt. Egyéni kiállításai voltak még 1981-ben Vásárosnaményben és Bagodon, 1984-ben és 1986-ban a kispesti Nagy Balogh János teremben (Béres János szobrászművésszel) s az NSZK-beli Kuselben és Pirmasensben (Gábriel József festőművésszel és Szabolcs Péter szobrászművésszel). 1982-ben a Pécsi Országos Tárlat grafikai különdíját, 1985-ben a Zala Megyei Képző- és Iparművészek Jubielumi Kiállításán grafikai első díjat nyert. Ugyanezekben az években kapta meg a Székely Mihály emlékérmet, majd a Szocialista Kultúráért kitünetést. Műveit több hazai és külföldi múzeum őrzi. Számos könyvet illusztrált, legutóbb, 1987-ben Vaska Miklós Pusztai szerelem című regénye jelent meg közreműködésével.

Mindezek száraz tények, adatok, ám egyértelműen arról szólnak, hogy Bedő Sándor már régen birtokában volt azoknak a kifejező eszközöknek, amelyek képessé tették arra — amikor a figyelme a kisgrafika felé fordult —, hogy a műfaj követelményeinek messzemenően megfelelő, ugyanakkor egyéni hangvételű ex libriseket alkosson. Erről tanúskodik a mintegy másfél, két éve elkezdett — mennyiségét tekintve is gazdag — kisgrafikai munkássága. Ex libriseiről általánosságban is elmondhatjuk azt, amit egyik kiállítása kapcsán egyéb grafikáiról írtak: „Műveinek sokfélesége azonnal

R. F. 1989

TRANSSYLVANIA

MAGYAR IPAR TERDRE EUROPAI DESIGN CENTER VALLALKOZZEK
ex libris
BE SA
PEST

ex Libris
BE
SA

ex
Libris
1761
BE
BO

EX LIBRIS DR KATONA GABOR

EX LIBRIS · CITTA
DI PESCARA · 1988
GABRIELE
D'ANNUNZIO

1630
EX LIBRIS
Somogyi Győző

szembetűnik a szemlélőnek." (Kostyál László: Kiérlelt sokszínűség.: Művészet, 1988. 11–12. sz. 64–65. lap.) Vannak közöttük nagy rajzi biztonsággal megfogalmazott, könnyed alakos kompozíciók (pl. a Katona Gábor részére készített hajós könyvjegyek), vagy a fekete-fehér foltok ellentéteire jobban építkező lapok (mint a pipákat ábrázoló exlibris-sorozata), festői hatású műemlékábrázolások (Kundermann Jenő könyvjegyei) vagy éppen elvontabb, a vonalak szuggesztív kezelésével kialakított könyvjegyek, mint pl. azok, amelyek Gálics István és Szabolcs Péter számára készülnek. Sorolhatnánk még igényes címeres ex libriseit is, ám a tematikai és technikai (klisé, linómetszet, rézkarc) változatosság mellett elsősorban a kifejezésmód, a kompozícióteremtés magabiztos változatosságait kell említenünk. És azt, ami a jó ex libris egyik nélkülözhetetlen ismérve, hogy rajzain metszetein a feliratok elrendezése, a betűtípusok kiválasztása nem csökkenti (mint másutt sok esetben látjuk), hanem éppen erősíti a képi hatást. Annál is inkább, mert Bedő Sándor a reá jellemző játékos, ötletes megoldásokra még itt is számos lehetőséget talál.

Végezetül még egy megjegyzés: Bedő Sándor könyvjegyei már eljutottak külföldre (lapjai sikeresen vettek részt a pescarai D'Annunzio pályázaton), ideje hát, hogy a hazai közönség is megismerkedhessen kisgrafikáival. A kisgrafika barátai nevében örömmel köszöntjük lapunkban.

Arató Antal

KIÁLLÍTÁSOK

KAZINCZY GÁBOR KIÁLLÍTÁSA

Az elmúlt év októberében B. Supka Magdolna művészettörténész nyitotta meg a Temesvárott élő Kazinczy Gábor első magyarországi kiállítását a Csepel Galériában. A sokoldalú s mindig kísérletező kedvű (festményeket, szobrokat, térplasztikákat is alkotó) művész hazai magángyűjteményekben található grafikáit, köztük több — pl. Dózsa György mártírsorsa vagy a Cantata Profana által ihletett — sorozatának különböző lapjait láthattuk ezúttal. A kiállításon bemutatásra került a művész alkotói munkásságától elválaszthatatlan jó néhány kisgrafikája is. Mint elmondta, már főiskolás korában (1965-ben végezte el az Ion Andreescu Képzőművészeti és Iparművészeti Főiskola grafikai szakát) készített ex libriseket, ám ezeket azóta afféle kísérletként, próbálkozásként tartja számon. A műfaj iránti érdeklődése akkor erősödött meg, amikor az 1975. évi, a Korunk Galériában rendezett kiállításán Gábor Dénes ismételten felhívta figyelmét az ex libris sajátos kifejezési lehetőségeire. Ezt követően — a romániai és külföldi gyűjtők örömére — több könyvjegyet készített, s sikeresen szerepelt a nemzetközi pályázatokon, kiállításokon is: elsőként 1984-ben, az „Etruszk év" keretében szervezett, legutóbb pedig a D'Annunzio születésének évfordulójára meghirdetett pályázaton.

Rézkarc technikájú ex librisein művészetének mindazokat a sajátosságait fellelhetjük, amelyeket Bayer Ilona fogalmazott meg képgrafikáiról: a drámai, balladisztikus hangvételt, a szikáran tömör megfogalmazást. Kisgrafikái fölényes lényeglátásról, a valóság, az ábrázolt motívumok sokféle értelmezéséről tesznek tanúságot. Miként képgrafikáin, ezeken a lapjain is szívesen tér vissza egy-egy témához (pl. a Szanka Rózsa részére készített, Szt. Györgyöt ábrázoló ex librisein), hogy újabb és újabb megoldásokat keressen. Ez természetesen nemcsak a kifejező eszközök, a bravúros technikai eljárások változásait, hanem a képek tartalmának, jelentésének gazdagodását, is eredményezi. Különösen jól érzékelhetjük ezt a Don Quijote alakját felidéző lapjain (Ex libris Ilyés István, Ex libris dr. Katona Gábor) amelyek újabb és újabb meditációra késztetik nézőit. (Ilyés István ex librisén pl. éppen egy csontvázzá csupasztított lovon vágtázik rohamra a hős lovag, harcának hiábavalóságát, ám egyúttal saját elszántságunkat megerősítő felemelő érzést sugallva.)

A kiállításhoz egy igényes tájékoztató is megjelent. Négy illusztrációt, s Bayer Ilona Kazinczy Gábor munkásságát bemutató írását tartalmazza.

A. A.

EX LIBRIS
ILYÉS ISTVÁN

EXLIBRIS
SZANKA
RÓZSA

EX
LIBRIS
SZABÓ
ROZSI

EX LIBRIS
DR·KATONA GÁBOR

GERMAN RATNER ÉS HENNO ARRAK EX LIBRISEI

1988 decemberében a szentendrei Kossuth Lajos Katonai Főiskola könyvtára adott otthont a Szovjetunióban élő két művész tárlatának. Az Észtországban élő Henno Arrak és a moszkvai German Ratner közös bemutatkozása azért is érdekes, mert bár távol élnek egymástól, 1959 óta jó barátok, gyakran meglátogatják egymást, s gyakran dolgoznak együtt különböző alkotótáborokban.

Művészi pályájuk különböző módon alakult. Az 1930-ban született Henno Arrak a középiskolai tanulmányainak elvégzése után a képzőművészeti főiskolára került, alkotói pályafutása ezt követően bontakozott ki. German Ratner (született 1933-ban) építészeti diplomájának megszerzése után kezdett el foglalkozni grafikával, festészettel. Innen a különös vonzódása a könyvjegyein bemutatott épületek, a geometrikus ábrázolásmód iránt. Kisgrafikáinak másik meghatározó élménye az, hogy tengerész is volt: a hajók és a tenger állandóan visszatérő motívuma alkotásainak.

A két művész kisgrafikáit egymás mellett szemlélve láthatjuk, hogy két különböző iskolához tartoznak. Henno Arrak a fekete-fehér vonalak ellentéteivel, a metszett felület minden részének gondos megmunkálásával kelt drámai hatást. Gazdag háttérábrázolásaival, többalakos kompozícióival szemben German Ratner mindent leegyszerűsít, s a fekete-fehér foltok egymás mellé rendezésével ér el különös hatást.

Hazájukon kívül mindkét művész számos elismerést aratott külföldön is. Henno Arrak kisgrafikáit legutóbb 1987-ben Csehszlovákiában mutatták be önálló kiállításon. German Ratner pedig jó ismerőse a magyarországi gyűjtőknek, lapunk is többször méltatta munkásságát. Nagyméretű képgrafikáiból az elmúlt évben rendezett gyűjteményes kiállítást a Magyar—Szovjet Baráti Társaság az MSZMP Budapesti Oktatási Igazgatóságának a székházában. Ekkor — régi ismerősként — személyesen is találkozhattunk vele, s örömmel láttuk hogy sokoldalú munkássága közepette hűséges maradt a kisgrafikához is. Ezt nemcsak újabb könyvjegyei, hanem reprezentatív kisgrafikai mappái is bizonyítják. (German Ratner rendezte a hazánk moszkvai nagykövetségén bemutatott „Ex librisek Magyarországról" című kiállítását 1985-ben.)

A két művész tárlata — kicsit reprezentálva a szovjet exlibris-művészet sokszínűségét is — nemcsak a műfaj sajátosságaival ismertette meg az érdeklődőket, hanem változatos képet nyújtott a moszkvai, leningrádi és észtországi műemlékekről, tájakról, a könyvszerető szovjet ember hétköznapjairól.

Arató Antal

AZ EX LIBRIS KÜLFÖLDI MŰVÉSZEI

MARET OLVET, AZ ÉSZT SZOBRÁSZAT NÉPSZERŰSÍTŐJE

Maret Olvet tallinni grafikusnő mintegy 250 ex libriséből azokat válogattam ki, amelyek a szobrászathoz kapcsolódnak. Ezeken a lapokon elsősorban századunk észt szobrászata jelenik meg. Az 1930. november 13-án Tartuban született művésznő ex librisei számomra a nemzeti művészetre vonatkozó olyan információk forrását jelentik, amilyenre minden bizonnyal csak ritkán akad az ember. Éppen egy olyan kis nép esetében, mint az észtek, több, mint hazafias ügy az, ha egy művész kollégáinak, helyesebben ezek sikeres műveinek agitátora.

Maret Olvet 1949/55-ben végezte tanulmányait a tallinni főiskolán. Itt első rajztanára Voldermar Mellnik szobrász volt, akinek *Eksztázis* című művét Ene Õunas számára készített ex librise örökítette meg. Sannamees szobrász a köztársaság idején volt ismert művész. A csodás Katharina-völgyben volt műterme. Róla Maret Olvet a Helmut Tegelnek készített ex librisen emlékezik meg egy női akttal. Raudsepp, a szobrász iránt, akinek számos művét láthatjuk Tallinn belvárosában, kedvelt kútjának rajzával fejezi ki tiszteletét egyik ex librisén. Ene és Mart Eller művészettörténész házaspár számára készített ex librisen egy olyan alakcsoport található, amely eredetiben a kadriorgi kastély szoborkerjében áll. Alkotója Matti Varik professzor, aki Maret Olvethez hasonlóan a tallinni főiskolán neveli az új művésznemzedéket.

Anton Starkopf, akinek 100. születésnapját ebben az évben ünnepeljük, sokáig a tartui „Pallas" képzőművészeti főiskola igazgatója volt: ez az iskola a város hasonnevű művészeti egyesületéből sarjadt ki. Starkopf szobrászati munkásságát alighanem csak Észtországban ismerik, Maret Olvet ex librisei révén azonban barátokra találhat egész Európában és a tengerentúlon is. Starkopf *Tánc* című szobra a témája annak az 1925-ben keletkezett ex librisnek, amelyet Ante Pöldrosnak készített. Az 1926-ból származó, férje, Lev Vasziljev számára készített ex librisen a művésznő egy másik művet, a *Flórát* választotta motívumául. A Starkopf-féle motívumok sorozatát folytatta a grafikusnő a Max Siurala, Vaike Tiik, Elmar Uik és Fridebert Tuglas számára készített ex librisein.

Maret Olvet sok ex librist alkotott a középkori építészeti plasztika motívumainak felhasználásával is. Megtalálhatók lapjain a tartui János-templom terrakottáinak motívumai. Van olyan is, amely a régi revali (Reval Tallinn német neve) városi tanács patikájának reliefjeit ábrázolja. A Schwarzhäupterhaus is nyújtott számára motívumokat a figurális homlokzati

díszítésével. A Mündi utcai Szent György szobor is megtalálható – Jüri Hain művészettörténésznek készített ex librisén. Ezeket a műveket legtöbbnyire közlik az észt könyvkiadók fényképalbumai. Helmi Üprusnak a 13–17. századi kőszobrászatról írt könyve nemrégiben jelent meg: képanyaga igen gazdag, információs értéke nagy. Ám a jelent illetően csak nagy ritkán találkozunk közleményekkel, az észt nyomdatechnika figyelembevételével aligha beszélhetünk jó minőségű illusztrációkról. Ezért is érdemel dicséretet Maret Olvet munkássága, a szó szűkebb és tágabb értelmében egyaránt. A tallinni művésznő szobrászati, plasztikai műveket mutat be grafikáin, és ezzel ismeretterjesztő, művelődéspolitikai missziót is teljesít.

Gerd Fiedler
(Ford. Lenkey István)

A XX. SZÁZAD ELEJÉN KÉSZÜLT MAGYAR EX LIBRISEK TEMATIKAI CSOPORTOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

(Részletek a szerző **A magyar ex libris művészet a XX. század elején** című bölcsészdoktori disszertációjából)

5. Tájábrázolás. Látképek az ex libriseken

A táj mint motívum 1780 körül jelent meg az ex libriseken. Az 1840-es években kedvelt volt Angliában, a századfordulón pedig jeles mesterek foglalkoztak vele. (Pl.: H. Hirzel, H. Vogeler, A. Peter.) Személytelensége miatt a tájkép az ex libris céljának ellentmondani látszik, de a táj átvitt értelemben a lélek tükre. Már a múlt század közepén Ruskin megfogalmazta, hogy számos szép forma és érzés közvetlenül a természetből ered. Ennek is szerepe volt abban, hogy midőn a szecesszió új formákat, új motívumokat keresett, a természethez fordult. A friss, közvetlen megfigyelések nyomán a természetből, a tájból kiszakított motívumok új tartalommal, jelentéssel gazdagodva léptek át a művészet világába.

A paradicsomi tiszta és egészséges, szép világba menekülnek Nagy Sándor figurái az élet viszontagságai elől. A békés környezet felett az ősi egyenlőség gondolata lebeg. Az idilli, nyugodt élet utáni vágy a civilizációtól mentes tájba hajtja az embereket, a természet és ember misztikus, panteisztikus eggyéválása azonban csak a művész képzeletében valósulhat meg. A vissza a természetbe gondolat fogalmazódik meg Nagy Sándor több moralizáló művén. (Tovább c. mű 1902.)

A természet és ember békés kapcsolatát látják megvalósulni a művészek a parasztok életében; a környezetével eggyé váló embert, a táj és ember szétválaszthatatlan organikus egységét örökítik meg. Látszólag olykor ezt az irigylésére méltó kapcsolatot sikerül megvalósítaniuk a városlakóknak is: a természetben elmerülten olvasó hölgyek idilli környezetben láthatók, alakjukból és környezetükből nyugalom árad, felettük csend, béke honol. Mégis, mintha csupán belecsöppentek volna a tájba, hiszen tevékenységüket másutt ugyanígy folytathatnák, nem kötődnek szorosan a természethez.

Az ember és természet harmonikus egysége csak vágyálom. Az ember kívülrekesztve a környezetből sóváran vágyakozva és csodálattal bámulja a szép, lenyűgöző tájat. (Ld. Herman Lipótnak Herceg Géza és Jávor Pálnak Ámon Ottó részére készített ex libriseit.) A magára maradt, önmagába roskadt ember a távoli ismeretlenbe szeretne eljutni. A méla ámulattól azonban tett nélküli mozdulatlanságba merevednek a szemlélődő figurák,

B. ILLES DEZSO KONYVE

AMON·OTTO

nincs erejük megvalósítani céljaikat. A természet iránti felfokozott érdeklődés szomorkás nosztalgiával keveredik, mintha Ferenczy Károly Nápolyi emlék című Kiss József illusztrációján szereplő férfiú édestestvérei lennének e figurák. A víz, a tenger a végtelenséget — az álmodozások végtelen világát — és az örök mozgást, állandó áradást érzékelteti. Az elvágyódás jelképe a vízen hánykolódó hajó, mely a magányról árulkodik, és teljesen ki van szolgáltatva a természet erőinek és amely végül is szárnyat adhat az ember vágyainak. A romantikus hangulatú művek szereplőit ritkán ragadja el a révülettől áthatott extázis, az átszellemültség, és előfordul, hogy vándorbotot markolva belevetik magukat a végtelenbe. (Ld. Jávor Pál Révész Artur részére készített ex librisét.)
A messziségbe vágyódó lélek kifejezői az ember nélküli romantikus hangulatú idealizált tájképek. (A romantika kedvelt motívuma volt a végtelenbe vesző táj, amely az emberi vágyálmokat érzékletes képben jeleníti meg.) Az ex libriseken a végtelenség érzését a kompozíció kelti. Általában felülnézetből pillantunk le a tájra, a kilátást nem zavarja semmi. Épület és táj harmonikus egységbe olvad, akár klasszicista kúriát látunk, akár kockaházakat. Egyébként a konkrét táj ábrázolása nem jellemző, ezért meglepődünk, ha valamely ismert tájjal vagy városrészlettel találkozunk. Városi látképet alig találunk, hiánya arra derít fényt, hogy a társadalomtól, embertársaitól elidegenedett századeleji ember elfordult a várostól, a tömegtől, a természetben kereste nyugalmát.
A táj nem önmagáért jelenik meg az ex libriseken, hanem érzelmeiket és hangulatokat tolmácsol. Az elidegenedett, szorongó ember vágyainak megtestesítője a táj, az ember csodálja a természetet, a végtelenbe vágyik, a messziség felfedezésére indul, hogy rátaláljon a békés harmóniára, amikor a férfi és nő a természet lágy ölén békés idilli csendben élhet. A nosztalgia, az elveszett Éden utáni sóvárgás tölti be az ember lelkét. A századeleji ember lelkivilága tükröződik a tájképes ex libriseken, másrészt pedig a szecesszió, mely vonzódás a természet, az organikus formák iránt. Különösen a változó, mozgalmas természeti jelenségek, elemek ihlették meg a művészeket: a tűz, a melegedő fény, az izzó napkorong, a felhők, a víz sodró áradása a természet rejtélyes, titkozatos világát sejtette.

6. Állatok, keveréklények

A létező állatok mellett megtalálhatók a fantasztikum világából elébünk toppanó, az antik mitológiából kölcsönzött keveréklények. A szecesszió némiképpen a fantasztikus művészethez is kötődik. Egyik vezető folyóirata Pánról kapta a nevét. A kecskelábú figura több humoros, kedves, banális ex

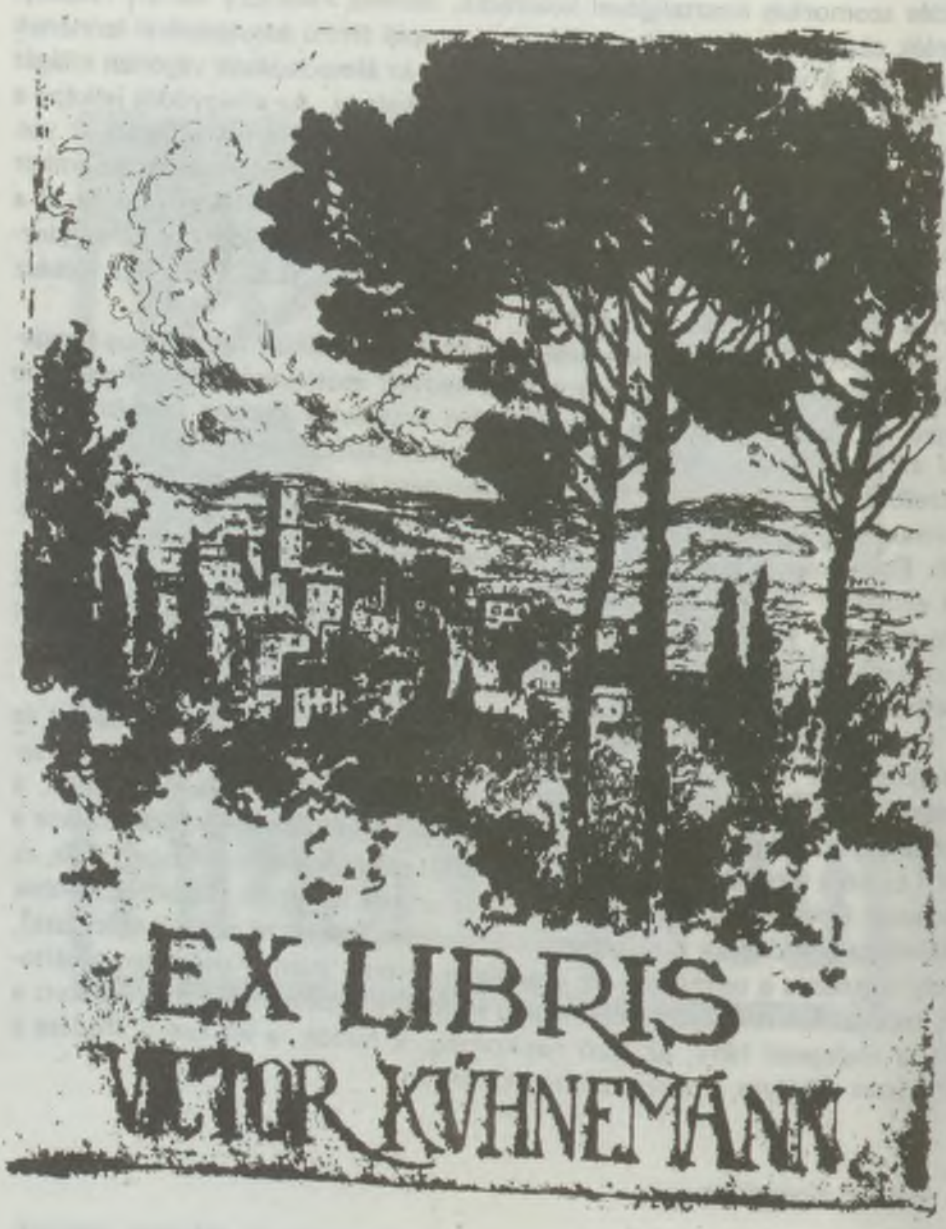
EX LIBRIS
VICTOR KÜHNEMANN

EX LIBRIS
CORNELII
TOEROEK

librisén szerepel. E darabok derűs színfoltjai az ex libris művészetnek, éppúgy, mint más ilyen tárgyú alkotások a többi művészeti ágban. Pl.: Róna József faunjai, ám ez utóbbiak általában valmilyen erotikus enyelgés, pajzán élvezet részesei, ahogy erotikus töltetűek azok az ex librisek, amelyeken a szatírok mezítelen nővel szórakoznak.

A nő a férfiak számára a századelőn rejtély, megfejthetetlen talány volt. A motívumot kedvelték F. von Stuck, G. Moreau, és az ex libris művészek is. A keveréklény egyre nőiesebbé vált, arca nem félelmetes, nem démoni a magyar ex libriseken (pl. Sassy Attila egyik rajzán), éppen ellenkezőleg, szépséges, szemét a messzi múltba függeszti és elmereng. (Ld. Sz. I. Seiger Hilda részére készített lapját.)

Az ex libriseken gyakran láthatók a nők állatokkal együtt. A kígyó hagyományosan a hamisság szimbóluma. E korban, amikor a központi probléma a férfi és nő megváltozott viszonya volt, a bűnbeesés ószövetségi mítosza és Kleopatra története alkalmas volt arra, hogy elterjedt ikonográfiai típussá váljék. A nőről vallott véleményt beleágyazták e két történetbe, kiragadták a két női főszereplőt, és rajtuk keresztül bemutattták a csalfa, hamis, erotikus és démoni erejű nőt, a karjára, testére tekeredő kígyóval. „Ami az erotikát, egzotikumot illeti, legmesszebbre Klimt és Stuck merészkedett, utóbbinak A bűn c. művét Budapesten is láthatta a közönség. (A kígyó Freudnál a férfi nemi szerv szimbóluma.) Az ex libriseken alig láthatunk kígyós nőket; Sarkadi és Rozsnyay egy-egy műve említhető csupán.

A macska a szfinxhez hasonlóan a női lélek rejtélyességéről, szeszélyességéről vall. Sarkadi és Faragó József egyik művén az olvasó nő lábánál macska ül. A könnyed, kecses női alakok testének rugalmassága, frissessége ismétlődik meg a macskák figurájában. E művek szellemével rokon Vaszary: Lilaruhás nő macskákkal című képe, noha egészen más a kompozíció. Freud a macskának szexuális jelentést tulajdonított. Hasonlóan szexuális jelentéssel bír — már Boschnál — a hal, a csiga, a kagyló.

A vízi lények kedvtelése mögöttes jelentésükön kívül abból is fakadhat, hogy a századelő kedvelte a vizet, az áramló sodrást. Fickándozó halakkal díszítette Helbing Ferenc egyik univerzális ex librisét, amelyen egy női mellképet ábrázolt. Sassy Gerlóczy Edit ex librisére a kagylóból megszülető Aphroditét rajzolta meg, akinek közelében hal és hattyú látható. A romantikusok kedvenc madara, a hattyú a szimbolistákat is megihlette. A századelő művészei különféle okok miatt más-más tulajdonságaik miatt szerették meg az állatokat; a hattyút hófehér színe, hosszú, elegánsan ívelt nyaka, szépséges körvonalú teste tette dekoratív motívumként is népszerűvé. A hattyú melankolikus hangulatot árasztott és a Léda-mítosz kapcsán erotikus jelentése is volt, így fonódott össze alakjában a dekorativitás a szomorú érzelgősséggel és az erotikával.

EX LIBRIS

A másik, a hattyúhoz hasonlóan kedvelt madár, melynek szépségét szintén nem a szecesszió fedezte fel, a páva, az öröklét és a hiúság szimbóluma. Valószínű a maradandóságot jelképezi Sarkadi egyik művén, de a hölgyek mellett inkább az evilági hívságok jelképe, mint például Faragó József vanitas szimbólumokkal megtűzdelt ex librisén. A női akttal együtt másutt is jelen van a páva és a tükör. A női alakok, mellképek mellett a páva kecses formája még inkább hangsúlyozza a női szépséget. Olykor erotikus képzeteket kelt, ahogy a női akt és a páva egymáshoz simul, és kidomborodó és behorpadó formáik teljesen kiegészítik egymást. Sassy Attila művészetében a páva teljesen átlényegül, fantasztikus lénnyé válik, alakja alig hasonlít földön járó testvéréhez. A művész önkényesen kiemeli, stilizálja a madárfigurát, még kecsesebbé, valószerűtlenül hajlékonnyá módosítja, és leginkább nála válik szemléletessé és megragadhatóvá, miért izgatta a kortársak fantáziáját e rátarti madár, és miként lesz egy ornamentális kompozíció része. Díszítő szándékkal rajzolták le tehát gyakran a páva kecses testét, hangsúlyzva a dürrgéskor szétnyitott, fémes csillogású, különleges rajzolatú farktollait. (Ld. Rozsnyai Kálmánnak Aczek Béla részére készített lapját.) Helbing stilizált szívmotívumban helyezte el a madarat Erdey Aladár számára rajzolt könyvjegyén.

A század elején úgy vélték, hogy a madarak azok, amelyek leginkább képesek kifejezni az ember szárnyaló vágyait amellett, hogy e lények kecses formája megfelel a dekoratív igényeknek. A végtelenségig stilizált röpködő madarakat nem azonosíthatjuk egyetlen madárfajtával sem. A dekoratív igényű stilizálás akkor dívik a szecesszióban, ha nem fontos tudni, melyik madárfajtáról van szó. Egyébként egyaránt kedvelték a közönséges (pl. kakas) és különleges madarakat, a szecesszió faunája gazdag volt. Bottlik ex librisein ott láthatjuk a hatalmas méretű óriási csőrű gubbasztó tukánt, mely vészjósló hangulatot ébreszt. Kozma kedvelt motívuma a fiait tápláló pelikán.

Az állatok az ex libriseken jelképesen kifejezett tartalmakat sugallnak és némelyiküknek a foglalkozási szimbolikában is helye van (pl. bagoly, kígyó), illetve történelmi hagyományok indokolják a jelenlétüket. A sas, a turul legtöbbször közkönyvtárak historizáló, allegorikus ex librisein látható. Elterjedt típus, amikor a könyvhalom tetején ül az óriási madár, kiterjesztett szárnyakkal, kinyújtott karmokkal védi meg a könyvet a láthatatlan tolvajok elől, vagy mozdulatlanul gubbaszt és félelmetes, óriási alakja elrettenti a bűnös célzattal közeledőket. (Ld. Mikes Ödön nagyváradi városi könyvtár számára készített ex librisét.) A könyvet mint magántulajdont minden eszközzel igyekszik megóvni a tulajdonos számára. A könyveken a sas helyét más állat is elfoglalhatja, és a védelmező, elrémítő szerepet elvállalhatja. (Pl. fekete macskát láthatunk Barta Ernő egyik lapján.)

Könyvek társaságában legtöbbször Athéné attributuma, a bölcsesség jel-

EX·LIBRIS·
HARSÁNYI·KÁLMÁNNÉ

·EX·LIBRIS·
·ROSNYAY·

képe a bagoly látható. A madarat testének érdekes körvonala miatt kedvelték meg, a hozzáfűződő szimbolikus tartalom és a tekintélyt parancsoló külső miatt pedig megrendelők is szívesen látták ex libriseiken. És valóban, a bagoly elmaradhatatlan kísérője, őrzője a könyvnek, a művészeteket és tudományokat képviselő jelképeket, tárgyakat csendéletszerű kompozícióba ültető művek nélkülözhetetlen kelléke, hol pedig a keretdíszt teszi gazdagabbá.

Érdekesek még azok az irodalmi ihletésű művek, amelyek tanmeséket illusztrálnak, illetve témájukat a magyar eredetmondából merítik. A varjú és róka című állatmesét illusztráló két mű — Helbing és Vesztróczy Manó munkái — moralizáló célzatú. A magyar eredetmonda számos művészt inspirált a század fordulóján, Székely Bertalantól kezdve hosszasan sorolhatnánk a példákat Nagy Sándorig, Falus Elekig. A Csodaszarvas Arany János által feldolgozott mondáját történeti festőink didaktikus céllal ábrázolták, epikus jelenetekben, míg később a történet elmondása eltünedezett, csupán a kecses állat figurája maradt meg, amely freskókon, bőrből készített tárgyakon stb. látható. A szarvas inspirálta Körösfői kétdimenziós, kontúros ex librisét is.

Egyéni felfogásról árulkodik Simaynak egyik műve, amelynek ironikus, groteszk szemlélete elgondolkodtató. Simaynak freudi képzettársításokra épülő grafikái és szobrai meghökkentőek, rendhagyóak és kirívóak. Ráérzett a kiszolgáltatott ember szorongásaira, és képes volt mélyre, a felszín mögé látni. Rozsnyay számára tervezte azt az ex librist, amely a megfordított, feje tetejére állított világ ironikus és plasztikus, fanyar humorral teli ábrázolása, a szobrairól jól ismert majom kezében embert embert ábrázoló figurát tart.

Dr. Horváth Hilda

AZ ORSZÁG LEGNAGYOBB EXLIBRIS-GYŰJTEMÉNYÉRŐL AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÉVKÖNYVEIBEN

Amikor *dr. Soó Rezső* professzor 1969-ben az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozta 60 000 darabot kitevő ex libris és kisgrafikai gyűjteményét, mennyiségét tekintve ez a világon a harmadik legnagyobb ilyen gyűjteménynek számított.* Ennél több darabból álló kollekcióval csak a Yale egyetem könyvtára (250 000 db) és dr. Gianni Mantero olasz építész (100 000 db) rendelkezett. A világhírű magyar botanikus 35 éven át, szívvel-lélekkel végzett gyűjtőmunkájával hozta létre műgyűjteményét, mely laponként felkartonozva, nemzetenkénti csoportosításban, 147 dobozban elhelyezve került végleges helyére, az Üllői úti romatikus stílusú palotába.

Új tulajdonosa, az Iparművészeti Múzeum jó gazdának bizonyult, mert az átvett értékek rendezésén és szakszerű megőrzésén kívül még arra is módot talált, hogy a múzeum törzsanyagával kiegészült Soó-gyűjteményt a szakemberekkel folyamatosan megismertesse. Ezekre a jelentős publikációkra századunk 70-es éveiben nyílt lehetőség, amikor a múzeum ARS DECORATIVA címmel megindította évkönyvsorozatát. Az évente egy alkalommal, néhány száz oldalnyi terjedelemben megjelenő kiadvány a múzeum igen szerteágazó gyűjtési területeit ismerteti. Elsősorban a külföldi szakembereknek szánt tanulmányai német, angol vagy francia nyelven jelennek meg. Ez a fórum az exlibris-gyűjtemény bemutatására is ideális lehetőségnek bizonyult.

Az 1973-ban megindult évkönyvsorozat első kötete a kisgrafikát érintő írást még nem tartalmazott. A következő évtől kezdődően azonban már hét számban olvashatók *Weiner Piroska* tanulmányai, melyekben országonkénti megoszlásban mutatja be a múzeum exlibris-gyűjteményét. Az intézmény nyugalomba vonult egyikori főigazgatójának említett tanulmányai a magyar gyűjtők számára is fontos tudnivalókat tartalmaznak. Ismertetésük számukra annál is inkább hasznos lehet, mert egyrészt csak német nyelven jelentek meg, másrészt meglehetősen nehezen hozzáférhetőek.

(Jelen cikk szerzője ezúton mond köszönetet *dr. Horváth Hilda* múzeológusnak, az Iparművészeti Múzeum munkatársának, aki az évkönyvek igen fontos közleményeire a figyelmet felhívta és a vonatkozó anyag számunkra történt biztosításával ennek az írásnak létrejöttét lehetővé tette.)

---

* Galambos Ferenc: Soó professzor exlibris-gyűjteménye = KISGRAFIKAI ÉRTESÍTŐ, 1970. évi áprilisi szám.

13. Exlibris für Kunstkritiker G. Geoffroy. Zeichnung und Stich von Henry André (1893), 100x70 mm. Inv.-Nr: 80/38. Literatur: *Uzanne*, op. cit.

6. Exlibris für Victor Hugo. Werk von Aglaüs Bouvenne, um 1870. 58x48 mm. Inv.-Nr: 1693/89. Literatur: *Uzanne*, op. cit.

1974-ben, az ARS DECORATIVA 2. számában jelent meg *Weiner Piroska* időrendben első tanulmánya „Soó Rezső magyar ex libris és kisgrafika gyűjteménye" címmel. A szerző a magyarországi ex libris történetének áttekintése után a Soó-gyűjteményről elmondja, hogy annak magyar anyaga igen jelentős, 10 600 lapot számlál. A legkorábbiak a 18. században készültek. Ezek közül képen be is mutatja a pécsi Klimó püspök, valamint a pesti pálos kolostor könyvtárának tulajdonjegyét. A cikket kísérő 26 illusztráció között szép lapok képviselik a19. század végének termését. A 20. században kiteljesedő magyar exlibris-művészetnek úgyszólván minden stílusirányzata, jelentős alkotója szerepel a Soó-gyűjteményben. Különösen jól képviselt itt *Kozma Lajos* életműve. A század legegyénibb hangú mestere, *Vadász Endre* összes művével jelen van, sőt egy-egy lapjának többszínű és egyszínű változata is megtalálható. Nagy kár, hogy Soó Rezső 1960 körül felhagyott a rendszeres gyűjtéssel, azonban magyar anyaga, valamint az általa 1972-ben a múzeumnak ajándékozott mintegy 70 kötetes exlibris-szakkönyvtára az utókor számára az ex libris történetének igen fontos kútfője marad.

Az 1975-ben megjelent 3. szám „Osztrák ex libris" címmel, 24 illusztráció kíséretében közli *Weiner Piroska* következő tanulmányát a Soó-gyűjtemény mintegy 4000 darabot kitevő ilyen anyagáról. A gyűjtemény legkorábbi, még címeres ex librise 1656-ban, rézmetszet technikával készült. Több lap képviseli a 19. század 30-as éveiig virágzó klasszicizmust. A címeres könyvjegyek még a 19. század folyamán is tovább éltek itt, volt olyan osztrák művész, aki egymaga 200 ilyen ex librist készített. Bár a századforduló szecessziós stílusa az „eredeti" grafikát részesítette előnyben, akkor olyan kimagasló mestere, mint *Gustav Klimt,* lapjait klisé számára tervezte. Nem hiányzik a gyűjteményből a kor másik nagy művésze, *Egon Schiele* sem. A Wiener Werkstätte, majd az Osztrák Exlibrisegyesület 1903-ban történt megalapítása az ex libris számára fellendülést hozott s az osztrák művészek hatása a magyar ex libriseken is kimutatható. *Oscar Kokoschka* két ritka könyvjegye még századunk első felére utal. Az 1956 utáni évekből származó osztrák lap már nem szerepel a Soó-gyűjteményben.

Igen jelentős a múzeum brit exlibris-gyűjteménye, melyről az évkönyv 1976-ban megjelent 4. számában olvashatunk, s amelybe az ott közölt 32 illusztráció révén be is pillanthatunk. Alapját a Soó-gyűjtemény beérkezése előtt két magángyűjtő vetettte meg. Közülük az egyik *Rozsnyay Kálmán* színész és újságíró volt, aki a századfordulón Angliában élt. Itt került kapcsolatba *Walter Crane* grafikussal, aki később Magyarországon is megfordult és az itteni gyűjtők részére is tervezett ex librist. 1931-ben a *Kühnemann*-gyűjtemény megszerzésével gyarapodott a múzeum angol anyaga, melynek mai képét végleg 1969-ben a Soó-gyűjtemény alakította ki. A brit gyűjtemény természetszerűleg nem teljes, hiszen hiányoznak a legkorábbi és a

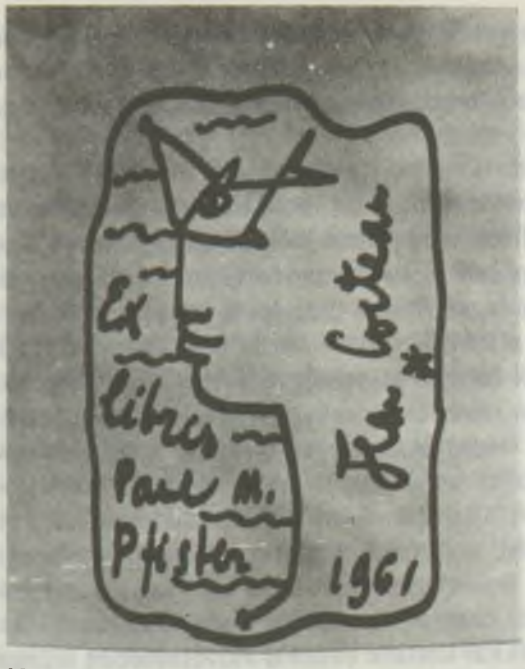

16. Exlibris für Paul M. Pfister, nach der Zeichnung von Jean Cocteau (1961), 80x 51 mm. Inv.-Nr: 38/38.2 Literatur: *Pfister, P.:* Zu vier Exlibris von Jean Cocteau. Exlibriskunst und Gebrauchsgraphik, Jahrbuch 1971. 53.

2. Für Exlibris verfertigte leere Kartusche, Kupferstich, dahinein schrieb der Eigentümer seinen Namen. Zweite Hälfte des 18. Jhs, 36x57 mm. Inv.-Nr: 49/204.1.

legújabb törekvések képviselői. Jelentős számban megtalálhatóak viszont a 18—19. század címeres lapjai, valamint a 20. század elejének „Modern Style" gyűjtőfogalomba tartozó irányzatai, *Voysey, Gordon Craig, Beardsley* lapjai.

„A német ex libris" című talumány 25 illusztráció kíséretében 1977-ben jelent meg, az évkönyv 5. kötetében. Ebben a szerző bevezetésként elmondja, hogy az ex libris a német művészetben igen korán megjelent és századokon át nagy népszerűségnek örvendett, amit a könyvnyomtatás elterjedése és a könyvek iránt rendkívüli tisztelet is fokozott. Nincs még nemzet, melynek nyelvében a könyvjegynek annyi neve lenne, mint itt. Az első fametszetű ex librisek Németországban mér 1500 előtt elkészültek. A Soó-gyűjtemény egy igen korai lapja nem sokkal későbbről datálódik. Alkotója nem kisebb művész, mint *Albrecht Dürer.* A kolostorok könyvtárai részére készült, s ott őrzött könyvjegyek számos kultúrtörténeti adatot őriztek meg az utókornak. A 18. században egyeduralkodóvá vált rézmetsző technika tartalmi változást is hozott: az allegorikus ábrázolásokat, melyek a lap tulajdonosának érdeklődési körét voltak hivatva megjeleníteni. A német festészet ismert nagyjai, mint *Menzel, Feuerbach, Spitzweg, Schwind, Thoma* alkotásaikkal korunk exlibris-művészetében is jelen vannak, közülük az utóbbi a magyar Erdődy grófnő részére is készített könyvjegyet. A 20. század mesterei közül gazdag anyag képviseli *Michel Fingestent,* akinek lapjai még napjaink csereforgalmában is szerepelnek.

Az 1979-ben megjelent 6. kötet tanulmányának a címe: „A francia ex libris és kisgrafika". A franciáknál ugyanis a mai fogalmak szerinti ex libris csak megkésve fejlődött ki, a nagyszámú könyvbarát sokáig megelégedett a nyomdai úton sokszorosított grafikai kerettel, amibe nevét kézzel írta be. A múzeum gyűjteményének zömét a 19. század második felében és a századfordulón készült ex librisek teszik ki. Ezeknél is feltűnő, hogy alkotójuk nem szándékozik önálló műalkotást létrehozni, hanem beéri egy-egy gondolat, bölcs mondás, „bon mot" illusztrálásával. A cikket kísérő 17 illusztráció egyikén láthatjuk *Gavarni* rajzát, melyet a *Goncourt* fivérek saját könyvjegyükként használtak. Érdekes a *Hugo Victor* részére készült ex libris: a Notre Dame sziluettjében megismétlődik az író nevének H betűje. A neves politikus, *Gambetta* egy ex librisével is büszkélkedhet a múzeum. A francia anyag „igazgyöngyei" a *Jean Cocteau* által szellemesen megrajzolt ex librisek. A neves író mindössze 4 könyvjegyet készített, ebből 2 a múzeum gyűjteményében szerepel.

A belga és holland ex librisről szóló tanulmány az évkönyv 7. számában jelent meg. Ez a kötet — különös véletlen folytán — szerkesztőnkhöz eljutott, így a KISGRAFIKA 1988/1. számának 43. oldallán, lapszemlénkben már ismertettük.

Az ARS DECORATIVA 8. kötetében az olasz exlibris-anyag ismertetésével végződik *Weiner Piroska* tanulmánysorozata, melyben az Iparművészeti Múzeum exlibris-gyűjteményét ismertette. Történeti bevezetésként megemlíti, hogy az ex libris Itáliában már a 16. században elérte virágkorát. Az európai gyakorlathoz híven itt is elsősorban a címeres, koronás lapok készültek túlnyomó mennyiségben. Csak a 19. sz. második felében szabadul meg a könyvjegy a címeres tematikai megkötöttségtől. A cikket kísérő 25 illusztráció között ezekre is találunk néhány példát. A Soó-gyűjtemény olasz anyagának zömét a 20. sz. 30-as éveinek ex librisei teszik ki. A Novocento néven ismertté vált stílusirányzatot olyan neves művészek képviselik, mit a *La Spezia* városban működő csoport tagjai, vagy *Luigi Servolini.* Három illusztráció is látható a cikkben a fametszet neves művelőjétől, *Zanverdianitól.* A baseli születésű *Aldo Patocchi* lapját is láthatjuk az illusztrációk között. Grafikáit a Kulturális Kapcsolatok Intézetében rendezett kiállításán ismerhette meg a budapesti közönség. Végül *Italo Zetti* nevét kell még idéznünk a cikkből, aki a neves magyar gyűjtő, *dr. Lustig István* részére is készített ex librist.

Az Iparművészeti Múzeum exlibris-gyűjteményéről szóló tanulmánysorozat ismertetésének végéhez érkeztünk. A szerző megköszöni figyelmét a cikket türelemmel végigolvasó gyűjtőnek, aki azzal a megnyugtató tudattal vehet búcsút e témától, hogy Soó Rezső professzor nagyszerű gyűjteménye nem merült el a múzeumi polcok süllyesztőjében, hanem Weiner Piroska gazdag áttekintést nyújtó, ihletett cikksorozata révén bekerült Európa szellemi vérkeringésébe.

Dr. Soós Imre

A Pécsi Orvostudományi Egyetem szakszervezete és a pécsi Kisgrafika Barátok Köre 1989 januárjában exlibris-kiállítást rendezett az Erdélyben élő magyar grafikusok alkotásaiból.

* * *

1988. októberében grafikai kiállítást rendeztek a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeumában, Kecskeméten. A tárlat abból a négyezer darabot számláló gyűjteményből mutatott be válogatást, melyet dr. Szíj Rezső ajándékozott az intézménynek. A neves művészeti író és elhunyt felesége, Kovács Rózsa nevét viselő gyűjtemény valamennyi darabja a grafika műfajába tartozik. Alkotói a 20. század híres és kevésbé ismert művészei. A művek keletkezési ideje századunk 10-es éveitől a 70-es évekig tart. Amint az ízléses kiállítású katalógusból megtudtuk, a gyűjtemény mintegy felét a kisgrafikák: ex librisek és alkalmi grafikák teszik ki. Az októberben nyílt kiállításon csak nagyméretű grafikák szerepeltek, ezért a kisgrafika barátai szívesen olvasnák e lap hasábjain a nagymúltú Ráday gyűjteményben helyet kapott kisgrafikai anyag ismertetését.

* * *

„Villanófényben" címmel rendezték meg decemberben a Rátkai Klubban *Tavaszy Noémi* nagyméretű grafikai lapjainak kiállítását. A művésznőnek ez volt a 173. önálló kiállítása, melynek anyagát az Erdélyből menekültek megsegítésére ajánlotta fel. Értesülésünk szerint a kiállítás sikerrel zárult.

* * *

Az NSZK-beli Kronach város napjainkra ugyanolyan „szent helye" lett az ex librisnek, mint a belgiumi Sint Niklaas vagy a dániai Frederikshavn. Az itt működő Körzeti- és Autókönyvtár újszerű kiállításaival, tartalmas katalógusaival vívta ki magának ezt a népszerűséget. Az intézmény vezetője, *Herbert Schwarz* megküldte nekünk az 1989-ben tervezett kiállítások programját, mely az előző évekhez hasonlóan ismét több érdekes eseményt ígér. Márciusban nyílik a Wagner az ex librisen c. kiállításuk. Egy-egy grafikus emlékkiállítása után októberben rendezik meg a Topográfia az ex librisen c. tárlatukat, melyen tájakat, műemléképületeket ábrázoló ex librisek lesznek láthatók s amelyen több magyar művész szereplését várhatjuk.

* * *

Az *Alto Adige* 1988. dec. 30-i száma a Kultúra és társadalom című rovatnak bemutatja Vén Zoltán újévi lapját. A rézkarcot az ismert gyűjtő, Paolo Ghezzi kommentálja.

-MAROKNYI SZÉKELY
PORLIK MINTA SZIKLA...
NE HAGYD ELVESZNI
ERDÉLYT ISTENÜNK

AVE
CEAUŞESCU
MORITURI TE
SALUTANT
pf 89

CSIKDEL'NEI·ERDE'LY·OSZEREJ·SZIJ·Dr.·LIBRIS·EX·

* * *

A TAGOK JUBILEUMAI 1989-BEN

88 éves

BOLTIZÁR ENDRE
STERBENZ KÁROLY

87 éves

LIPÓCZI NORBERT
RIPKA TITUSZ
VARSÁNYI PÁL

84 éves

DR. VIRÁGH ZOLTÁN

83 éves

DR. KATONA GÁBOR

81 éves

FERY ANTAL

80 éves

FARKAS ISTVÁN

75 éves

BÁNSÁGI ANDRÁS

70 éves

DR. SEMSEY ANDORNÉ
SZENDŐRI ANNA

65 éves

NAGY ANDRÁS
POMPOLA KÁROLY
SZIRÁCZKY GYULA

60 éves

DR. MEDGYESI IVÁN

A K. B. K. egész tagsága nevében kívánunk erőt, jó egészséget, és további gyűjtőkedvet tagtársainknak!

A Kisgrafika Barátok Köre megalakulásának 30. évfordulóján köszöntjük az alapító tagokat:

FERY ANTAL
PALÁSTHY LAJOS
KOPASZ MÁRTA
SEREGÉLY JÓZSEF
VÁRKONYI KÁROLY
MOSKÁL TIBOR
SZENTESI FLÓRIÁN

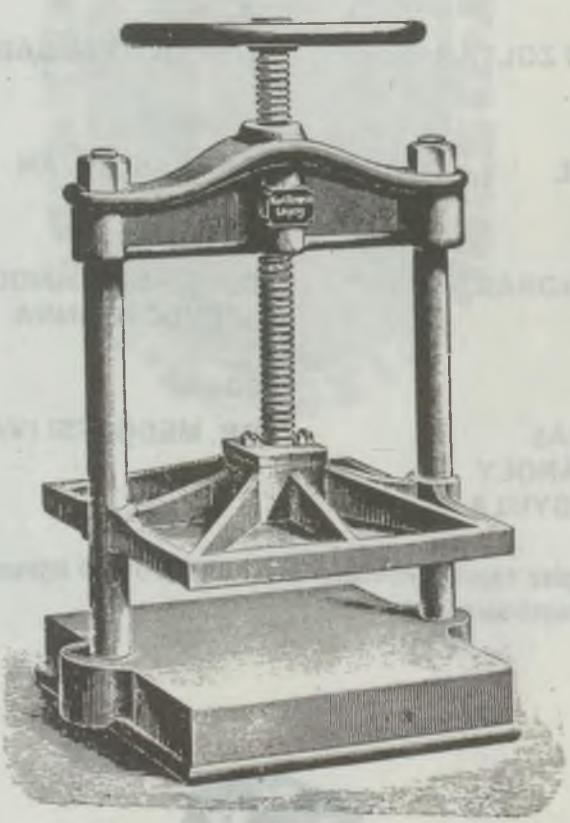

25–30 éves tagsági viszonya van: BÁRDY ILONA
DR. KATONA GÁBOR
LIPPÓCZI NORBERT
DR. HORVÁTH KÁROLY
DR. KERTÉSZ DÉNES
RIPKA TITUS
STERBENZ KÁROLY
DR. KASZÓ NÉ HAJÓS ÉVA
KÉKESI LÁSZLÓNÉ
DR. SOÓS IMRE

20–25 éve tagjai a körnek: ANDRUSKÓ KÁROLY
BÉLI ISTVÁN
DR. SEMSEY ANDORNÉ

Köszöntjük mindannyiukat, kívánunk további sok sikeres esztendőt!

Nagy Csaba metszete X2

PÁLYÁZAT

A franciaországi TAYLOR ALAPÍTVÁNY a francia exlibris-egyesület (A.F.C.E.L.) védnökségével pályázatot hirdet. Az exlibris-pályázatot az említett alapítvány TAYLOR báró születésének 200. évfordulója alkalmából írta ki. A rendező szerv két témakört hoz javaslatba:

– Taylor báró személyisége,
– a Taylor Alapítvány hivatása.

Szabályok:

1. A pályázaton a világ bármely művésze részt vehet. Egy pályázó legfeljebb 3 különböző alkotását küldheti be. Csak az „eredeti grafika" fogalomkörébe tartozó műveket fogadják el: fametszet, fémmetszet, kőrajz és szerigráfia, ezeknek is csak eredeti példányait.
2. A kiírásnak megfelelően az ex librisen szerepelniük kell a „Fondation Taylor" szavaknak, bármelyik témakört választja is a fentiek közül a pályázó. Ezen kívül szerepeljen az „ex libris" szó is, vagy ennek egyenértékű más formája. A kép legnagyobb mérete ne haladja meg a 13 centi-

métert. Különös gondot kell fordítani a beküldött művek grafikai és kalligráfiai (betűk írása!) minőségére.

3. A pályaműveket kötelezően 3 szignált példányban kell beküldeni. A műhöz mellékelni kell egy papírlapot, melyen az alábbi adatok szerepeljenek:
   a) a művész neve és postacíme,
   b) az alkalmazott technika megnevezése,
   c) a kép tartalmának rövid magyarázata.
   Az alkotó neve és címe szerepeljen minden ex libris hátlapján is.
4. A pályázatokat *1989. június 30-ig beérkezően* kell elküldeni az alábbi címre:
   Fondation Taylor
   1, rue La Bruyére 75009 Paris
5. Minden pályázati munka a Taylor Alapítvány tulajdonába kerül.
6. A pályázat kitűzött céljának legjobban megfelelő ex libris alkotójának 5000 francia frank összegű első díjat ítélnek oda. 2000 francia frank összegű második díjat kap mindkét témakörben egy-egy alkotás az alábbi három kategóriából: fametszet, fémmetszet, kőrajz és szerigráfia. A fentieken kívül további díjak odaítélésére is sor kerül. Az első díjat (grand prix) elnyerő művész köteles lesz átadni a nyomólemezt, dúcot a Taylor Alapítványnak mely biztosítja annak kinyomatását. A díjazott művek alkotóit az alapítvány postán értesíti.
7. Azokat a műveket, melyeket a zsűri erre alkalmasnak talál (függetlenül attól, hogy díjazottak vagy nem) ki állítják a Taylor Alapítvány által 1989 utolsó negyedében rendezendő kiállításon. A díjkiosztás a kiállítás ideje alatt megrendezendő cseretalálkozó alkalmával fog megtörténni. A „l'Ex Libris Francais" című lap, az A.F.C.E.L. hivatalos kiadványa, közölni fogja a pályázat eredményét. Ugyanitt közlik majd a kiállítás nyitva tartási idejét és a díjkiosztó cseretalálkozó időpontját is.
8. A pályázaton való részvétel ezeknek a szabályoknak feltétel nélküli elfogadását jelenti.

A TAYLOR ALAPÍTVÁNYRÓL

A pályázati kiírással egyidejűleg a TAYLOR ALAPÍTVÁNY 8 oldalas, francia és angol nyelvű ismertetést is küldött a névadó Taylor báró és az Alapítvány tevékenységéről. Terjedelme miatt ennek közlésére nem vállalkozhatunk, fontosabb adatait azonban az

alábbiakban ismertetjük:

A kilencven évig élt Taylor báró (1789—1879) mozgalmas élete a szépség és a jóság kultusza jegyében telt el. Apja Írországból származott, ő Brüsszelben született. Volt katona, festő, irodalmár, műgyűjtő, diplomata, régész, közgazdász. Emberbarátként olyan egyesületeket alapított, melyek még napjainkban is a művészekért tevékenykednek. Másokra pazarolta vagyonát és minden energiáját, csodálta a múlt értékeit, de lelkes híve volt az új eszméknek is.

Hosszú élete során a francia történelem számos nagy eseményénél jelen volt. Látta Napóleon koronázását, harcolt Párizs falainál, fontos katonai küldetést teljesített a spanyolországi háborúban. Kitüntették a francia Becsületrenddel és a színházak királyi biztosa volt, később a képzőművészet felügyelője lett. Szenátorként a pártoktól függetlenül a nemzet általános érdekeiért, a nép boldogulásáért munkálkodott. Beutazta Európát, Ázsiát, Afrikát. Tapasztalatairól a franciák számára könyvek sorát írta meg. Nagy része van abban, hogy egy egyiptomi obeliszk ma Párizs Concorde terét díszíti, XVI Lajos egykori vérpadja helyén. Hatvan éven át kutatta Franciaország műemlékeit s ezekről mintegy 4 ezer litográfiával díszített 20 kötetet adott ki.

Húsz éven át írt színdarabokat a francia színházaknak. „Bertram" c. tragédiáját kétszázszor adták elő. Nagy része volt a sokáig tiltott színművek, mint pl. Molière „Tartuffe"-jének színrevitelében.

Élete második felében a művészetet és művészeket pártoló egysületek létrehozásán fáradozott. Egymás után hozta létre a színészek, muzsikusok, szobrászok és festők, továbbá több szakma érdekvédelmi egyesületét. Halálakor 12 millió frankos tőkét hagyományozott e célok támogatására. Ő maga szinte remete életet élt és szegénységben halt meg.

A nevét ma is viselő FONDATION TAYLOR jelenleg a festők, szobrászok, építészek és grafikusok közös *művészeti szövetségeként* a tagok érdekeit képviseli, alkotásaik jogvédelmét látja el.

CONCORSO INTERNAZIONALE EXLIBRISTICO „GABRIELE D'ANNUNZIO". (D'Annunzio Nemzetközi Exlibris Kiállítás.) Pescara, 1988. Kiállítási katalógus, 228 p.

Az olaszországi Pescara városból nemrég súlyos csomagot hozott a posta. A küldemény az ott megrendezett nemzetközi exlibris-kiállítás katalógusa volt. (A várost nem érintik a magyar túristák számára rendezett társasutazások, ezért az olvasó tájékoztatására megemlítjük, hogy a térképen Rómával közel egy magasságban, de a félsziget keleti oldalán, az Adriai tenger partján található.)

Pescara előljárósága 1988-ban exlibris-pályázatot írt ki az ott született neves olasz költő, Gabriele d'Annunzio halálának ötvenedik évfordulója alkalmából. A most nyomdából kikerült, 228 oldalas kötet a pályázat lefolyásáról és eredményéről ad számot a világ minden részéből megnyilvánult érdeklődésre.

A rendezőbizottság zárójelentése szerint a pályázatra 30 országból közel 700 művész 1500 alkotása érkezett be. A pályázók fele a szocialista tábor országaiból jelentkezett alkotásokkal, több mint egy negyedét pedig a házigazda Olaszország művészei tették ki. Az olaszokon kívül a legtöbb pályázó, számszerint 118 művész, Csehszlovákiából küldte el kisgrafikáit. Ezt követi Lengyelország 78 és a Szovjetunió 64 résztvevővel. Románia neve alatt 58 művész felsorolása következik. (Tegyük hozzá: az erősen elrománosított névírás ellenére a résztvevők közel felénél magyar név olvasható.) Magyarországról 29 pályázó küldte be alkotását. Köztük néhány dilettáns, önjelölt grafikus is, akiknek művecskéi itthon sem állják meg helyüket, Pescarában történt bemutatkozásuk pedig csak ártott a magyar kisgrafika egyre halványabb hírnevének.

A pályázat első díját *Albin Brunovsky* csehszlovák művész nyerte el. A másodikat az olasz *Rognoni*-nak, a harmadikat a Szovjetunió színeiben indult litván *Kmieliauskas*-nak ítélték oda. A negyedik díjat egy lengyel, a tizenkét darab ötödik díjat pedig hat olasz, három szovjet, 1 cseh, 1 lengyel és 1 NDK-beli pályázó nyerte. A FIAT-művek különdíjával a nálunk is jól ismert *Kalasnyikov* szovjet művész alkotását jutalmazták. Valamennyi díjnyertes pályaművet eredeti nagyságban és színben nyomva 1-1 oldalon közli a kiadvány, az alkotó életpályájának ismertetésével együtt.

Figyelemre méltó kezdeményezés, hogy a díjazott művek bemutatása után „A jelentősebb alkotások" címmel a kötetben még mintegy 150 beérkezett, de díjat nem nyert mű reprodukciója látható. Teljes összképet kap ebből az olvasó a 80-as évek végének exlibris-termésében mutatkozó stíluspluralizmusról: a Jugendstiltől a szürrealizmusig, az expresszionizmustól az absztrakcióig minden kifejezésmód megtalálható itt, jelezve az ízlések, alkotói vérmérsékletek különbözőségét. A másfélszáz illusztráció között két hazai művész nevét örömmel fedeztük fel: *Jánváry Zoltán* és *Müller Árpád* hírnevükhöz méltó alkotással szerepeltek, lapjaik a nagy nemzetközi mezőnyben is derekasan megállták helyüket.

A pescarai kiadvány szerkezetének ismertetése után meg kell említeni: a kötet csak annyiban tekinthető katalógusnak, hogy a díjazott művek adatai szerepelnek benne és azokon kívül a jelentősnek tartott lapok reprodukciói. A pályázaton résztvett, de az előző felsorolásokban nem szereplő alkotók *nevét* a kötet végén közlik.

A pályázatra beérkezett kisgrafikákkal együtt Pescara város exlibris- és kisgrafikai gyűjteménye elérte a 19.000 darabot. Ebből mintegy kétezer lap a pályázat előkészítésében, lebonyolításában oroszlánrészt vállalt *Giuseppe Cauti* mérnök gyűjteményéből került köztulajdonba. E jelentős kisgrafikai gyűjteményt létrehozó Pescara város most lezajlott pályázatával és az arról kiadott, nyomdai remeklésnek beillő kötettel beírta nevét az európai ex libris történetébe.

Dr. Soós Imre

TOMOV, EVTIM: EX LIBRIS. Szófia, 1977. Bolgarszki Hudozsnik Kiadó, 320 lap.

Szép kiállítású, keményfedelű, a műnyomópapír lapokon részben kétszínnyomású, 444 illusztrációt bemutató bolgár ex libris album került véletlenül a tulajdonomba. Vendégségben jártam Szófiában egyik barátomnál, Vaszil Conev szatíraírónál, s az ő könyvespolcán pillantottam meg. Látván érdeklődésemet, azonnal nekem ajándékozta a könyvet. Gerincén és fedelén díszes arany betűkkel a címe. A belső címlap teljes címe: Az ex libris lényege, kialakulása és problémái. Szerzője, *Evtim Tomov,* neves bolgár művészettörténész professzor, grafikusművész. A borító fülszövegén a rövid ismertetőszöveg pedig így hangzik: „E könyv az első komoly kísérlet nálunk, hogy alaposabban megismertesse az olvasókkal e miniatűr grafikai műfajt, az ex libris-t, amely Európában már néhány évszázados hagyományra tekinthet vissza. A szerző áttekinti az ex libris történetét, tematikáját, kompozíciós kérdéseit, technikai és egyéb problémáit, jelenlegi helyzetét, valamint a bolgár ex libris néhány sajátosságát. A kiadványt többnyire európai országok ex libriseinek reprodukciói illusztrálják, és a képzőművészet iránt érdeklődő szélesebb tömegek igényét igyekszik kielégíteni."

Az album tulajdonképpen két részből áll: a szöveges és az illusztrációs anyagból. Rövid cikk vezeti be *A kiadó megjegyzései* címmel, bolgár, orosz és angol nyelven. Ez tájékoztatja az olvasókat, hogy a képanyag, bár európai áttekintést igyekszik nyújtani, zömmel a szocialista országokból származik, ez az aránytalanság azonban nem jelent értékítéletet, inkább a hozzáférhetőség lehetőségeit tükrözi. Nem vehettek fel többszínű nyomatokat sem, bár a műfajban ennek igen sok szép példája van. Sok nehézség adódott az adatok pontos beszerzésénél, ezért az illusztrációk alatt csak a szerző nevét, születési évét, és nemzetiségét tüntették fel.

Ezt követi Evtim Tomov professzor előszava a könyvhöz, s ebben főleg azt fejti ki, hogy e munkájával szeretné minél népszerűbbé tenni az ex libris-t a hazai közönség körében. Majd következik tudós alapossággal megírt tanulmánya az alábbi fejezetcímekkel: Az ex libris lényege és sajátosságai; Fajtái, témái, technikai módszerei; Rövid

GEORGI PENCHEV, 1924 (Bulgaria)

GERARD GODOUIN, 1927 (Belgium)

KRYSTYNA WOJCZIK, 1932 (Poland)

MAX KISSLINGER, 1895 (Germany)

A. DE RIQUET. 1876—1929 (France)

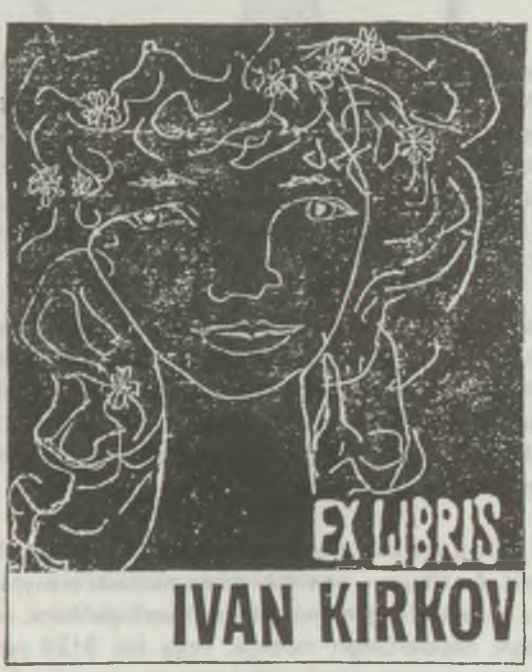

GEORGI PENCHEV, 1924 (Bulgaria)

történeti áttekintés: a kezdetek, az ex libris fejlődésének első (a XVI. századig), második (a XIX. sz. végéig) és harmadik (a XX. század) korszaka; Az ex libris Bulgáriában; Gyűjtők, egyesületek, kiállítások és kongresszusok. A tanulmányt bibliográfia, majd orosz és angol nyelvű rezümé zárja le. Mindez a könyv terjedelmének körülbelül egyharmadát foglalja el, közel 100 oldalon, de mindenütt a szövegre vonatkozó gazdag illusztrációs anyaggal kísérve, az óegyiptomi fáraói kartusoktól a középkori emlékeken át, egészen a múlt század végéig.

A könyv második része az album: ex libris reprodukciókat tartalmaz, eredeti vagy némileg kicsinyített formában, nem egészen egyharmad részüket sárga alapnyomaton, és a már fentebb említett szűkszavú szerzői adatokkal.

Német művészek ex librisei nyitják a sort a XX. század első feléből, az 1940-es évekig: 25 név 25 lappal, vagyis a többé-kevésbé klasszikusok (mint Max Kisslinger (sz.: 1895), Otto Teil (sz.: 1895), Günter Böhmer (1911), Paul Winkler-Lers (1887), Herbert Ott (1915), Karl Ritter stb.). Őket követik a világháború utáni nemzedékek, külön-külön öt nyugatnémet és négy NDK-beli művész összesen 20 ex librise. Csehszlovákiát tíz művész képviseli 26 kisgrafikával. A legbővebb és a legrészletesebb az orosz, illetve Szovjetunió-beli művészek anyaga (90 ex libris) és a lengyeleké (79 mű). Az oroszokon kívül azonban csak 12 litván és 2 észt művész kapott helyet (e két utóbbi: Evald Okas és Avo Keerend).

A magyar ex libris művészetet, sajnos, igen szűkmarkúan ismerhetjük meg ebből az albumból. Mindössze öt illusztrációt láthatunk, egyet *Fery Antaltól* (egy 1959-ben készült lapot), kettőt *Bordás Ferenc*, és kettőt *Kopasz Márta* munkáiból. Semmi többet. Azonban szolgáljon vigasztalásunkra, hogy körülbelül ennyi, vagy alig valamivel nagyobb teret kap Belgium, Hollandia, Ausztria, Spanyolország, Olaszország, Anglia és Franciaország. (Angliából például egy szerző két műve, Franciaországból három szerző öt műve látható.)

A bolgár ex librist, vagyis a hazai művészetet természetesen igyekszik sokkal gazdagabban bemutatni a szerző az album végén. Itt 24 grafikusművész munkáit láthatjuk, egy-egy szerzőtől olykor 6-8 darabot is. A magyar gyűjtők által leginkább ismert, a mi Kisgrafikánkban is bemutatott művészek közül Pencso Kulekov szerepel a legtöbb, 11 ex librisével, Mitko Bakalov pedig 6 munkájával. Ez természetesen a műfajban betöltött vezető szerepüket is illusztrálja.

A reprodukciók alatt a szerzők adatai szintén három nyelven, bolgárul, oroszul és angolul olvashatjuk. Az album — az előbbiekben elemzett aránytalanságai ellenére is — komoly kísérlet e művészeti ág monografikus összefoglalására, reprezentánsainak bemutatására. Otthoni népszerűségét mutatja, hogy bár 5120 példányban jelent meg (ez bolgár viszonylatban magas szám), már sehol nem szerezhető meg, csupán a bolgár gyűjtők könyvespolcain látható.

Király Zoltán

Perei Zoltán fametszete X1

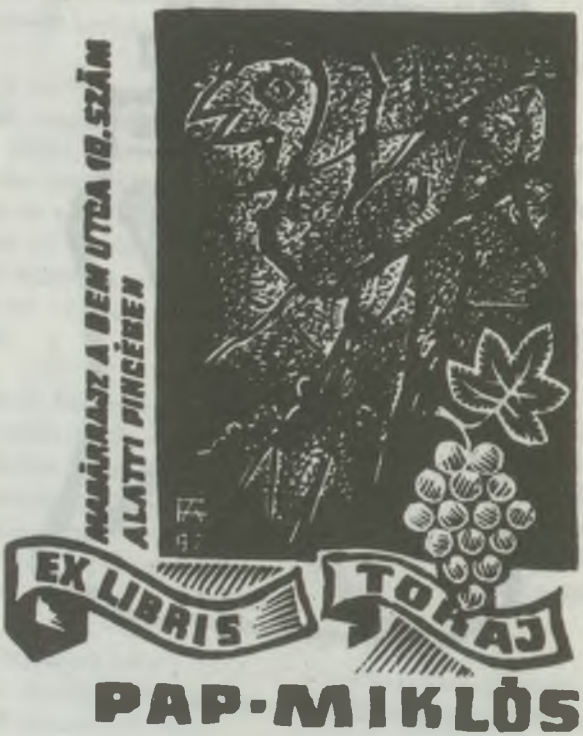

Fery Antal fametszete X2

LAPSZEMLE

Szerkeszti: dr. Soós Imre

EX LIBRIS – 1988. 5. szám (november–december)

Gazdagon illusztrált cikket írt *Jo Kohn* a grafikában előforduló kakas-ábrázolásokról, megemlítve, hogy ez a háziszárnyas mindig is a fény szimbóluma volt. Már a Bibliában is többször említik és Dürer egyik tanítványának 1518-ban készült ex libsén is szerepel. Magyar művész alkotásáról nem történik említés és ilyen nem szerepel a cikket kísérő 19 illusztráció között sem. A lengyel ex librisről *Malgorzata Barankovska* közöl cikket, melyből megtudjuk, hogy az első ismert lengyel könyvjegyet 1373-ban rajzolták meg és az Gniezno város érsekének egyik könyvét díszítette. 1516-tól már nyomtatott ex librisek is készültek Lengyelországban. Századunk elejét a címeres ex librisek gyakorisága jellemezte. Napjaink lengyel ex librisein gyakran megjelenik a humor, mely a történelem viharai ellenére mindig rokonszenves vonása volt kisgrafika-művészetünknek.

EXLIBEISCIRKULÄRET – 1988. 4. szám

A svéd gyűjtők lapja ismerteti az „Exlibris-művészek Svédországban" című könyvet, melyet egyesületük a dániai kongresszus résztvevőihez is eljuttatott. A *Lars C.Stolt* által összeállított kiadvány – melynek egy példánya Titkárunk részére is megérkezett – többszáz művész nevét és születési adatait tartalmazza. Közülük a legjelentősebb mintegy 50 művész 1-1 reprodukcióját is közlik. A felhasznált bőséges forrásirodalom közlésével lehetővé teszik, hogy az érdeklődő megismerhesse a svéd exlibrismüvészetet. A szép kötet létrejöttét négy svéd vállalat anyagi támogatása segítette.

EXLIBRIS NYT – 1989. január

Ezzel a számmal a dán exlibris-lap a 30. évfolyamát kezdte meg és az eddig megjelent lappéldányok oldalszáma elérte az ezrediket. – Egy cikkkük megemlíti a világon exlibris-könyvekkel foglalkozó néhány antikváriumot. Két ilyen üzlet működik az NSzK-ban, egy pedig Hollandiában. Néhány árat is említ a cikk. Igy pl. a FISAE évkönyv első kötetét kb. hatezer forintnak megfelelő valutáért kínálják.

EXLIBRIS WERELD – 116. szám

A.J. Vervoorn cikkében *Elly de Koster* 40 éves grafikusművészről olvashatunk, aki első lapját 1982-ben metszette rézbe, azóta alkotásjegyzéke elérte a 175. sorszámot. – *Pieter Wetselaar* grafikust, számos ex libris, postabélyeg, bankjegy alkotóját életmű-

kiállítással köszöntötték 65. születésnapja alkalmából. – Híreik között arról olvashatunk, hogy Portugáliában megjelent *A.M. da Mota Miranda* enciklopédiájának 7. kötete. Ebben magyar művész nem szerepel. – A lap mellékletként közli antikváriumuk legújabb, hat oldalas árjegyzékét, melyben mintegy 230 tételben kisgrafikai mappák, exlibris-csomagok szerepelnek. Magyar művészek műveit az alábbiak szerint hirdetik: Vadász Endre 5 ex librise: 50,–, Nagy Árpád és Arisztid 35 lapja: 70,–, Drahos István 36 ex librise: 40,– holland forint.

L'EX LIBRIS FRANCAIS – 168. szám

A gyűjtők általában nem kedvelik a cimke-ex libriseket, pedig ezek a 18. században nagy számban készültek, nyomdai úton, főleg a kispénzű könyvbarátok számára. Ezekről olvashatunk PH.MILLON cikkében, a szokatlanul vékony, mindössze 12 oldalas számban.

L'EX LIBRIS FRANCAIS – 169. szám

Élettörténetét és az ex librissel való kapcsolatát mondja el hosszabb cikkben GENEVIÈVE COUTEAU festőnő, aki hosszabb időt töltött Laoszban az ottani uralkodó vendégeként. Ex librissel az utóbbi években foglalkozik, lapjain élete élményeit jeleníti meg. – Egy másik cikkéből értesültünk arról, hogy az Egyesült Államokban tett utazása során New Yorkban elhunyt VINCAS KISARAUSKAS (1934–1988), ná - lunk is jól ismert litván grafikusművész.

MERIDIANE 12–23. 1988. 12. szám

(A Szlovák Írószövetség havi folyóiratának címében levő számjegyek azt a két délkört jelzik, melyek között országuk a térképen található.) A Titkárunk címére most először érkezett, pompás kiállítású számban főleg könyvészeti, szépirodalmi írásokat találunk, színvonalas képzőművészeti alkotások jó szintechnikával készült reprodukcióinek kíséretében. Külön rovatuk foglalkozik az ifjúsági irodalommal, a művészeti könyvekkel, színházzal és zenével, bőséges ismertetést kap az olvasó a megjelent könyvekről. A képek között felkeltették érdeklődésünket Dusán Polakovic alkotásai: 5 ex libris és ugyanennyi nagyméretű grafikai lap, melyek stílusa az európai szürrealizmus legjobb hagyományaihoz kapcsolódik.

MITTEILUNGEN DER D.E.G. – 1988. 2. szám

MANFRED NEUREITER figyelemreméltó megjegyzéseket fűz cikkében az osztrák egyesület által kiírt pályázathoz, melyen csak 35 év alatti osztrák művészek vehettek

részt, szigorúan meghatározott feltételekkel. A cikkíró amellett tör lándzsát, hogy a pályázatoknak tágabb feltételeket kell szabni úgy, hogy azon bármelyik nemzet művésze résztvehessen. – „Művészportré" rovatukban az 1931-ben született E.F. STROBEL-MATZA grafikust mutatják be, akinek alkotásjegyzékében eddig 186 mű szerepel. Dr. NECHWATAL az európai exlibris-újságokról ad alapos áttekintést. A Kisgrafika említésekor azt jól illusztrált kiadványnak nevezi és érdeméül hozza fel gazdag könyv- és folyóirat-ismertetéseit, melyek „a magyar exlibris-barátok figyelemreméltó aktivitását tükrözik". A hírek között beszámolnak a szegedi gyűjtők megemlékezéséről, melyet dr. Krier Rudolf vezetésével a közelmúltban elhunyt HERBERT OTT emlékére rendeztek.

MITTEILUNGEN DER D.E.G. – 1988. 3. szám

Kongresszusi beszámolójukban a dániai találkozót „a rekordok kongresszusának" nevezik. Soha még ilyen messziről nem utaztak, repültek a résztvevők, akik 23 országot képviseltek. Nyolc kiállítás várta a vendégeket, akik mintegy 4 kilónyi anyagot vihettek haza az ott kapott kiadványokból. – 33 rézmetszetű ex libris szerepel MICHAEL HAUSMANN grafikus alkotásjegyzékében. Az 1940-ben Berlinben született művészt A. NEUREITER mutatja be művészportré-sorozatukban, néhány figyelemreméltó illusztráció kíséretében.

MITTEILUNGEN DER Ö.E.G. – 1988. december

A dániai kongresszusról szóló beszámolójuk után egy holland kezdő gyűjtő mondja el tapasztalatait. Elpanaszolja, hogy a nemzetközi cserelistákon szereplő címekről nagyon nehezen érkezik válasz küldeményeire. Három hónap is eltelik, míg küldeményét viszon-ozzák. Ennél rövidebb idő alatt csak a címzettek 4-5%-a válaszol. Azt is nehezményezi, hogy küldött lapok hátoldalán nem szerepelnek az ex libris alkotójára, technikájára vonatkozó adatok. Fentiek megszívlelése a magyar gyűjtők tekintélyének sem fog ártani. A lapban hírt olvashatunk arról, hogy *Piller Attila* kiállítását Badenben a város polgármestere nyitotta meg.

OBVESTILA 97. és 99. szám

A szlovén egyesület lapja beszámol az ott folyó rendszeres kulturális tevékenységről. Magyar vonatkozású közleményt e számok nem tartalmaznak.

ZPRÁVY S.S.P.E. – 1988. 4. szám

A csehszlovák folyóirat többek között arról ad hírt, hogy *Karel Izakovic* 1988-ban töltötte be 85. életévét. A neves pozsonyi gyűjtőt Magyarországon is sokan ismerik, több írása jelent már meg lapunkban is. Ez alkalomból e helyről is szeretettel köszöntjük őt, további jó egészséget és aktivitást kívánva.

A lap mellékletként közli *Herbert Kisza* (szül.: 1943) és *Ludmila Jarincova* (1912) alkotásjegyzékét. Az előbbi 150, az utóbbi 419 művet tartalmaz.

PANNONHALMI FŐAPÁTSÁG

9090 PANNONHALMA + SZIGETI KERÉNY OSB.

Kékesi László metszete X2

Kékesi László metszete X2

Fery Antal fametszete X2

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE TAGNÉVSORA 1988.

DR. ARATÓ ANTAL
Budapest, Mészáros L. u. 5.
1192
DR. ÁVÉD JÁNOS
Mindszent, Köztársaság tér 5.
6630
BAGARUS ZOLTÁN
Keszthely, Zalka M. u. 8/A
8360
BAKACSI LAJOS
Szeged, Retek u. 5/a
6723
DR. BAKONDI BÉLA
Sárvár, Entzbruder u. 25.
9600
BARANYAI FERENC
Ajka, Semmelweiss u. 8.
8400
BARTA SÁNDOR
Szeged, Felsőváros 206/b
6723
BAUER JÁNOS
Pécs, Enyezd út 7. I. 6.
7632

Dr. BÁNLAKY AURÉLNÉ
Szeged, Londoni krt. 28.
6722
BÁNSÁGI ANDRÁS
Budapest, Sobieski u. 40.
1096
BÁRDY ILONA
Pécs, Petőfi u. 48/1
7623
BÁTKY ZOLTÁN
Szeged, Kussuth L. u. 43.
6724
BÉLI ISTVÁN
Budapest, Fehérvári út 105/a
1119

DR. BITTÓ ENDRÉNÉ
Szeged, Szt. Mihály u. 4.
6721
DR. BODNÁR SÁNDOR
Sátoraljaúhely, Balassa u. 37.
2980
BOLTIZÁR ENDRE
Szombathely, Léka u. 25.
9700
DR. BODOR ZOLTÁN
Szeged, Lomnici u. 5. I. 7.
DR. BOROS EDIT
Budapest, Latinka S. u. 3–7.
1119 Sziklai S. Kollégium
BOZÓ JÁNOS
Mindszent, Zalka M. u. 20.
6630
CSENKEY ISTVÁNNÉ
Szeged, Juhász Gy. u. 2/a
6721
CSUCS FERENC
Budapest, Bodnár u. 50.
1163
CSURINÉ SZŰCS MÉDA
Szeged, Alsókikötősor 7/3
6726
DÉGI LÁSZLÓ
Makó, Rákóczi u. 33/b
6900
DR. DRAHOS ISTVÁN
Szentendre, Sas u. 8. sz.
2000
DUTKAY DÉNES
Váraszó, Szabadság u. 29.
3254
EGEDI ISTVÁN
Budapest, Törökbálinti u. 38/b
1112
FARKAS ISTVÁN
Szerencs, Késmárk u. 15.
3900

FARKAS ISTVÁN
Győr, Babits M. u. 31/a
9024
FERENCZ ISTVÁNNÉ DR.
Szeged, Petőfi sgt. 40/c
6722
DR. ERTSEI PÉTERNÉ
Szeged, Sólyom u. 1/c
6723
FERY ANTAL
Budapest, Fehérvári út 7.
1117
FÜLÖP IRÉN
Ajka, Eötvös u. 6. I. 14.
8400
GALAMBOS FERENC
Budapest, Wesselényi u. 30.
1075
GÁL ZSIGMOND
Ajka, Ifjúság u. 4.
8400
Dr. GIDAI KÁLMÁN
Szeged, Dáni János u. 11.
6722
DR. GOMBOS LÁSZLÓ
Szolnok, Bercsényi u. 28. I. 9.
5000
GÖRÖG VINCÉNÉ
Ajka, Móricz Zs. u. 5.
8400
HAJNAL GELLÉRTNÉ
Szeged, Tisza L. u. 61.
6725
DR. HARDICSAY GÁBOR
Budapest, Eszék u. 9 11.
1114
HEGEDŰS IBOLYA
Mindszent,Szt. István u. 4.
6630
HEGEDŰS JÓZSEF
Szeged, Egressy B. u. 4. sz.
6726
DR. HORVÁTH KÁROLY
Alsógöd, József A. u. 8.
2131
DR. HORVÁTH HILDA
Budaörs, Víg u. 34.
2040
DR. HUSZÁK ISTVÁNNÉ
Szeged, Kölcsey u. 13.
6720
IMRE LAJOS
Budapest, Pélos u. 3. I. 6.
1021
JAKOBEY ANIKÓ
Szeged, Dugonics tér 11.
6720
DR. JILEK ZSUZSA
Pápa, Dózsa Gy. u. 30.
8500
JÓZSÁNÉ NÉMETH ILONA
Szeged, Április 4. útja 14.
6725
KABAI TÓTH ZOLTÁN
Szeged, Gyapjas u. 6–8.
6726
KACSÁNYI PÁL
Cegléd, Széchenyi u. 41. II. 43.
2700
KARSH MANFRÉD
Érd, Jókai u. 14.
2030
DR. KASZÓNÉ HAJÓS ÉVA
Bp., Árpád fejedelem útja 40.
1023
DR. KATONA GÁBOR
Budapest, Maros u. 28.
1122
DR. KELEMEN OTTÓ
Nagykanizsa, Béke u. 10/d
8800
KERESI FERENC
Debrecen, Károli Gáspár u. 5.
4032
DR. KERTÉSZ DÉNES
Cibakháza, Bercsényi u. 16.
5462
KÉKESI LÁSZLÓNÉ
Budapest, Mártírok útja 31/33
1024
KIRÁLY ZOLTÁN
Budapest, Népköztársaság útja 1.
1061
KIRICSI ERNŐ
Budapest, Erdő u. 14.
1027

KIS GÁBOR
Budapest, Tinódi u. 1.
1047
KIS SÁNDOR
Szeged, Csaba u. 43/a
6723

DR. KISS KÁROLY
Egerág, Szabadság tér 11.
7763
M. KISS JÓZSEF
Budapest, Kerék u. 28. I. 6.
1035
KLOSSY IRÉN
Baja, Batthyány u. 7.
6500
KOMLÓSSY ANTALNÉ
Szeged, Gyümölcs u. 19.
6728
KOPASZ ISTVÁNNÉ DR.
Szeged, Hunyady J. sgt. 12.
6722
KOPASZ MÁRTA
Szeged, Tanácsköztársaság u. 2.
6720
KORDA BÉLÁNÉ
Pécs, Varsányi u. 24. II. 9.
7632
KOVÁCS JÓZSEF
Pécs, Móricz Zs. tér 3.
7622
DR. KOVÁCS KÁROLY
Martonvásár, Marx tér 1.
2462
KŐNIG RÓBERT
Budapest, Baross u. 21. 10
1088
DR. KŐRŐSI ILONA
Budapest, Szent István krt. 7.
1055
KRAJCSI TIBORNÉ
Ajka, Gárdonyi u. 4.
8400
KRAJCSOVICS JÓZSEFNÉ
Nyíregyháza, Gádor B. u. 11. I. 2.
4400
KRIER EDINA
Szeged, Deák F. u. 22.
6720

DR. KRIER RUDOLF
Szeged, Deák F. u. 22
6720
KŐRŐSI LAJOS
Budapest, Kuruclesi u. 22/c
1021
KUNDERMANN JENŐ
Ajka, Dobó K. u. 17.
8400
KUNRÁTH SÁNDOR
Jászszentandrás, Bartók B. u. 5.
5136
LAJOS FERENC
Budapest, Közraktár u. 12/b
1093
LENGYEL ZSUZSA
Komádi, Petőfi u. 62.
(Pf. 20)
4138
DR. LENKEY ISTVÁN
Debrecen, István u. 119. II. 6.
DR. MAYER JÓZSEF
Budapest 64. Pf. 21.
1378
MAJOROS ZOLTÁN
Szerencs, Gyár u. 3.
3900
MAJZIK ROZÁLIA
Szeged, Vedres u. 10.
6726
M. MAKKAI PIROSKA
Budapest, Szamuely u. 28.
1093
MÁRTON ISTVÁN
Vásárosmiske, Plébánia,
9552
MÁRIÁSSY MIHÁLYNÉ
Ajka, Eötvös u. 2.
8400
DR. MEDGYESI IVÁN
Budapest, Sóvári u. 34.
1031
DR. MEGYERI LÁSZLÓNÉ
Cegléd, Kossuth F. u. 7–9.
2700
MOLNÁR JÓZSEFNÉ
Budapest, Rottenbiller u. 44.
1077

MONOSTORI ANDRÁSNÉ
Szeged, Ipoly sor 63/a
6724
MOSKÁL TIBOR
Budapest, Szekeres u. 14.
1222
MÜLLER ÁRPÁD
Budapest, Mogyoródi út 72/b
1141
NAGY ANDRÁS
Budapest, Balta köz
1014
DR. NAGY ÁDÁM
Szeged, Vadas M. u. 43.
6727
NAGY KÁROLY
Szeged, Bal fasor 34/f
6726
NAGY LÁSZLÓ LÁZÁR
Cegléd, Pf. 1.
2702
OLTVAI FERENCNÉ
Szeged, Bocskai u. 7.
6721
ÓNÓDY MIKLÓSNÉ
Budapest, Fenyő u. 6.
1016
PADOLA PÁLNÉ
Szeged, Lenin krt. 62.
6720
PALÁSTHY LAJOS
Budapest, Városkúti köz 2/c.
1125
DR. PALLAY LÁSZLÓ
Székesfehérvár, Vörös Hadsereg út 82.
8000
PAPP LÁSZLÓNÉ
Szeged, Sirály u. 16.
6727
PAPP VILMOS Szeged, Révay u. 6/a
6720
PETROVICS SÁNDORNÉ
Törtel, Besenyő dűlő 51.
2747
PITTMANN LÁSZLÓ
Szombathely, Köztársaság tér 13.
9700
PÓKA GYÖRGY
Gyula, Béke sgt. 68.
5700
POMPOLA KÁROLY
Budapest, Maros u. 23.
1122
RÉTHY ISTVÁN
Budapest, Júlia u. 2/c
1026
DR. ROSTÁNÉ PAPP PIROSKA
Szeged, Középfasor 13/a
6726
DR. ROSTÁS GERGELYNÉ
Szeged, Petőfi sgt. 6.
6722
SÁRAI GÁBORNÉ
Szentendre, Szüret u. 28.
2000
SEBESTYÉN GERGELY
Székesfehérvár, Pancsova u. 7.
8000
DR. SEMSEY ANDOR
Budapest, M. Jakobinusok tere 4/b
1122
DR. SEMSEY ANDORNÉ
Budapest, M. Jakobinusok t. 4/b
1122
SEREGÉLY JÓZSEF
Budapest, Árpád fejedelem útja 68.
1036
DR. SÓLYOM SÁNDOR
Keszthely, Vásártér 14.
8361
DR. SOÓS IMRE
Budapest, Népköztársaság útja 28.
1061
SOLTRA ELEMÉR
Pécs, Kolozsvár u. 24.
7623
STERBENZ KÁROLY
Sopron, Ferenczi J. u. 50.
9400
SOMOSKÖVI SÁNDOR
Szeged, Nyitra u. 9. V. 13.
6724

SZABÓ JÓZSEF
Szeged, Párizsi krt. 29.
6724
SZABÓ ZOLTÁNNÉ
Veszprém, Gábor Áron u. 4/a
8200
SZANKA RÓZSA
Budapest, Bognár u. 5/b. A. ép. 1.
1024
SZÁZS ÁNDORNÉ
Budapest, Fortuna u. 8.
1014
SZENDRŐI ANNA
Szeged, Lenin krt. 37. I. 7.
6721
SZENESNÉ MAGYAR MÁRIA
Budapest, Labancz u. 14/a
1021
SZENTESI FLÓRIÁN
Pécs, Hőgyes E. u. 25/27
7623
SZEPESVÁRINÉ RÁCZ MÁRIA
Szeged, Lengyel u. 5/b
6721
DR. SZÍJ REZSŐ
Budapest, Rajk L. u. 9.
1136
SZILÁGYI MAGDOLNA
Szeged, Csongrádi sgt. 104.
6724
SZIRÁCZKY GYULA
Budapest, Szentkirályi u. 22.
1088
SZÖKÖCS BÉI A
Mohács, Felszabadulás ltp. 10. ép.
7700
TELLINGER ISTVÁN
Miskolc Fenyő u. 48.
3519
TIBOLD ATTILA
Pápa, Jókai u. 17.
8500
TÓTH J. FARKAS
Budapest, Erdélyi u. 10. V. 1.
1086
TÓTHNÉ LÁSZLÓ ANNA
Szeged, Klauzál tér 7. I. 1.
6720
ÜRMÖS PÉTER
Budapest, Fadrusz u. 26/a II. 1.
1114
VARGA ANTAL
Pécs, Toldi M. u. 8.
7621
VARGA GYULA
Budapest, Ady E. u. 35.
1215
VARSANYI PÁL
Budapest, Kalapács u. 7/a
1148
VÁRKONYI KÁROLY
Deberecen, Blaháné u. 4.
4024
VASTAGH JÓZSEFNÉ
Szeged, Alsó-kikötősor 7/a
6726
VÉGVÁRI LÁSZLÓNÉ
Budapest, Üllői út 115/b
1091
VÉRTES MIKLÓS
Úrkút, Csokonai u. 8.
8409
VERTEL JÓZSEF
Budapest, Tizedes u. 3.
1021
DR. VIDA KLÁRA
Budapest, Frankel Leó út 12.
1027
VITÓ ZOLTÁN
Budapest, Táncsics M. u. 19.
1041
VÖRÖS VILMOSNÉ
Budapest, Fehérvári út 33/b
1117
DR. ZENEI JÓZSEF
Szeged, Hunyadi sgt. 39–41
6723

A K. B. K. INTÉZMÉNY TAGJAI 1988.

AJKAI VÁROSI KÖNYVTÁR	Ajka, Pf. 129	8401
BARANYA MEGYEI KÖNYVTÁR	Pécs, Geisler Eta u. 8.	7601
BÉKÉS MEGYEI KÖNYVTÁR	Békéscsaba, József A. u. 5.	5600
BERZSENYI DÁNIEL KÖNYVTÁR	Szombathely, Pf. 113.	9700
CSEPEL AUTÓGYÁR MŰV. KÖZPONT	Szigetszentmiklós, Pf. 38.	2311
DÉRI MÚZEUM	Debrecen, Déri tér	4026
EGRI MEGYEI KÖNYVTÁR	Eger, Pf. 30.	3300
HORT KÖZSÉG KÖNYVTÁRA	Hort,	3014
IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM	Budapest, Üllői út 33/37,	1091
JÁSZBERÉNYI VÁROSI KÖNYVTÁR	Jászberény, Pf. 66.	5100
JÓKAI KÖNYVTÁR	Pápa, Várkastély	8500
JÓZSEF ATTILA KÖNYVTÁR	Tatabánya, Pf. 136.	3800
JÓSZEF A. TUD. EGYETEM KÖNYVTÁRA	Szeged, Dugonics tér 13.	6720
KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA	Budapest, Népköztársaság u. 69.	1062
KÖZS. KÖNYVT. LUDAS MATYI KLUBJA	Füzesabony, Ifjúság u. 28.	3390
NAGYKANIZSAI KÖNYVTÁR	Nagykanizsa, Pf. 193.	8801
PALMIRO TOGLIATTI KÖNYVTÁR	Kaposvár, Pf. 59.	7401
SÁGVÁRI E. KISGRAFIKA KLUB	Pécs, Hajnóczi u. 41.	7633
SÁGVÁRI E. MŰVELŐDÉSI HÁZ	Pécs, Hajnóczi u. 41.	7633
SZERENCSI HELYTÖRTÉNETI MÚZEUM	Szerencs, Rákóczi várkastély	3900
SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR (Gyarap. oszt.)	Budapest, Budai Várpalota	1014
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR II. ker. FIÓK	Budapest, Török u. 7/9.	1023
TAPOLCAI VÁROSI KÖNYVTÁR	Tapolca, Tópart	8300
VESZPRÉMI MEGYEI KÖNYVTÁR	Veszprém, Zalka M. tér 4.	8201

A KBK KÜLFÖLDI TAGJAI 1988.

ANDRUSKÓ KÁROLY
Senta, Vejislava Ilica 30.
YU-24400

DR. BAKONY NICHOLAS
Mannheim, Im Lohr 45.
BRD-6800

FEKETE ESTEBAN
Rossdorf, Stetteritzring 53.
D-6101

GÁL CSANÁD
Satu Mare, Str. Careiului Bl.
C. 21. 23. R-3900

HOSSZÚ BÉLA
Kolozsvár, Str. Józsa Béla 14/3
R-3400

DR.LIPPÓCZI MIKLÓS
Passaire, Van Horeten Av. 252.
USA.NJ-01055

MIKLÓS JÁNOS
Beius, Str. Pandurilor 45.
R-3600

PETZ ALMA
Linz, Eisenhand Str. 19.
A-4020

RIPKA TITUSZ
Bratislava, Sedmokráskova 2. IV. 41.
CS-82101

TORRÓ VILMOS
Covasna, Str. Unirii 3. B. 1.
R-4000

DR. VIRÁGH ZOLTÁN
Brasov, Str. Vlahutu 39. VII. 2.
R-2200

ARRAS JEF
Lier, Nettlaam 1.
B-2500.

DALMAY ÁRPÁD
Beregszász, Kalinyin út 7.
SU-295510

GÁBOR DÉNES
Kolozsvár, Str. Propilor 12.
R-3400

ILLYÉS ISTVÁN
Kolozsvár, Aleerure Bizusa 2 Sc.
R-3400.

KÓSA BÁLINT
Talisoara, Jud. Covasna
R-4024

LIPPÓCZI NORBERT
Tarnow, Novi Soviat 51.
PL-33100

DR. PELLAI ENZO
Sonna Lombardó, Via Cavaur 22.
I-21019

PASCHKE URSULA
Muelheim, Artur Brocke allee 44.
D-4330

RITZ TIBOR
Tg. Mures, Aleea Carpati 53/38
R-4300

VÁRADY TERÉZ
Wien, Hackenberg gasse 29/10
A-1190

RÉSUMÉ

Notre société, la KBK fête en 1989 son 30ème anniversaire. A cette occasion nous publions un compte rendu sur les cinque années dernierès et sur les projets futurs. Ce numéro double contient la liste d'adresse de nos membres (pas de liste d'échange).
Antal Arató écrit une nécrologie sur le collectionneur *István Tóthpál* récemment décédé. Il fait aussi connaitre l'activité artistique de *Sándor Bodó* né en 1947 à Pécs. Dans notre rubrique „Expositions" on lit sur l'exposition *Gábor Kazinczy,* organisée à Csepel. Notre rédacteur écrit aussi sur les ex libris de *G. Ratner et H. Arrak* exposés à Szentendre. Nous publions l'article de *Gerd Fiedler* sur les ex libris de *Maret Olvet* (Estonie) traitants la sculpture.
Dans la rubrique „Atelier" fut publiée la suite de l'essai de *MMe Hilda Horváth. Dr Imre Soós* fait connaitre les articles de la revue ARS DECORATIVA. Les numéros 2–8 de la revue mentionnée ont traité la collection d'ex libris du Musée des Arts Décoratifs de Budapest, la plus riche collection de la Hongrie.
Après les nouvelles nous publions la revue des publications sur l'ex libris.

A KISGRAFIKA JUBILEUMI MELLÉKLETE

ÁRKOSSY ISTVÁN	C3	MAKKAI PIROSKA	X3
BAGARUS ZOLTÁN	C5	MAKOVECZ BENJAMIN	X2
BÁNSÁGI ANDRÁS	X3	NAGY LÁSZLÓ LÁZÁR	X2
BEDŐ SÁNDOR	C3	PÁSZTOR CSABA	X3
CSUTAK LEVENTE	X2	PEREI ZOLTÁN	X1
HERVAY KATALIN	C3	PETRY BÉLA	P1
JÁNVÁRY ZOLTÁN	C1	ROZANITS TIBOR	C3
KAZINCZY GÁBOR	C3	SÓLYOM SÁNDOR	X3
KÉKESI LÁSZLÓ	X3	TELLINGER ISTVÁN	X3
KISS TERÉZIA	C3	ÜRMÖS PÉTER	X3
KOPASZ MÁRTA	X3	VÁRKONYI KÁROLY	X2
KŐHEGYI GYULA	C3	VÉN ZOLTÁN	C1
KÖNIG RÓBERT	X3		

EX•LIBRIS•N•STENO

MAGYAR
HÚSVÉTI ÜNNEPEKET

ZA LA KALLOSD 1260
St ANNA
EX LIBRIS
KUNDERMANN JENŐ

EX-LIBRIS • TÓTHPÁL ISTVÁN
KISKÖRÖSÖN
1924. XII. 31-ÉN MEGALAKULT
A PETŐFI SÁNDOR TÁRSASÁG

C3 Hernai Katalin '86

EX LIBRIS
TÓTH
ZSUZSANNA

EX LIBRIS
Szanka Rózsa

EX LIBRIS
ING. GÁL CSANÁD

Ex libris
STEPHANUS SZIGETI ET MARIA
HUNGARICA SZEGEDIENSIS A.D. MCMLXXVII

E.E.
DR KRIER RUDOLF

EX LIBRIS GRZEGORZA
MATUSZAKA

KR'89.

EX LIBRIS
VIDA KLARA

G. VERDI: RIGOLLETTO
SI VENDETTA · TREMENDA
VENDETTA
EX MUSICIS M.A DE FILIPPIS

H.P. SALIS
EX LIBRIS

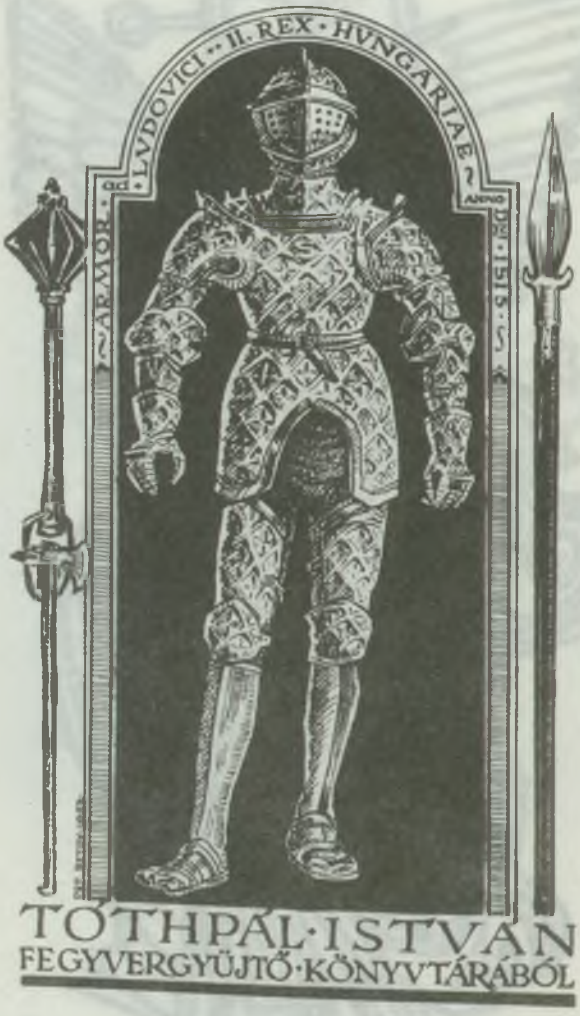

TÓTHPÁL·ISTVÁN
FEGYVERGYŰJTŐ·KÖNYVTÁRÁBÓL

EX LIBRIS

OMNES UNA SUMUS
DR. CULLAS MIHALY

FORTUNA

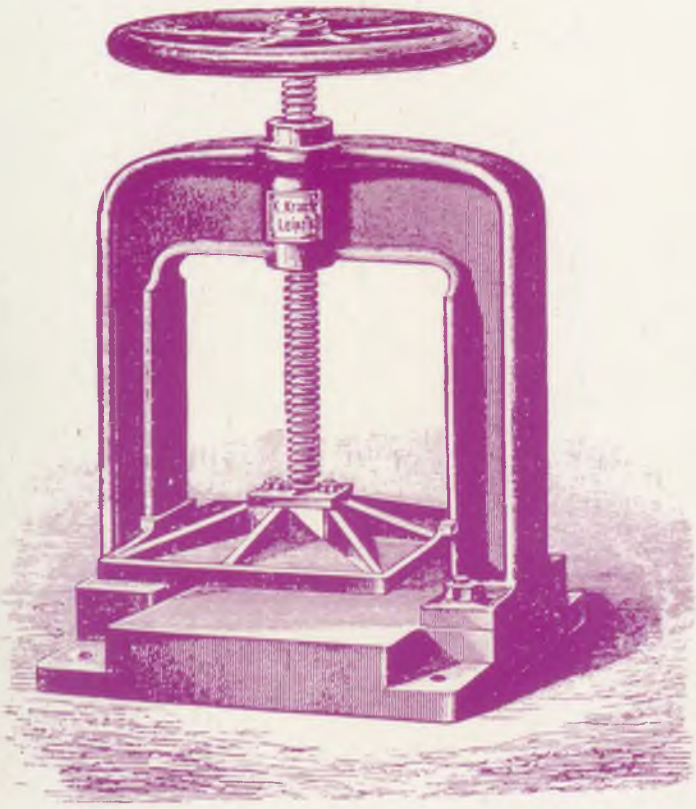
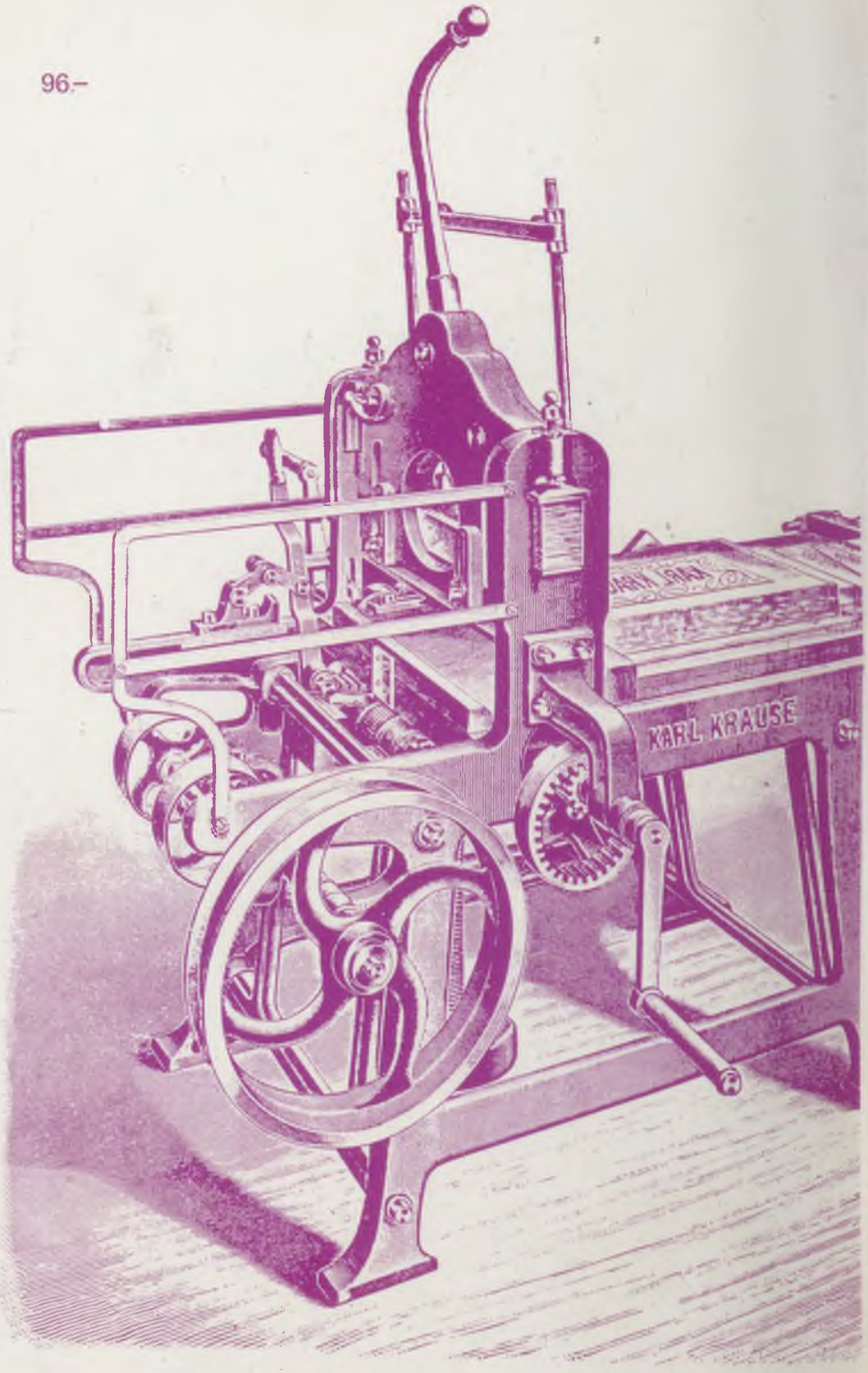
96.–